

แนวทางสู่การพัฒนาอาชีพและการตลาด

การวางแผนทางสู่การพัฒนาเป็นอาชีพ และการวางแผนด้านการตลาด สมาชิกและทีมวิจัยได้ประชุมปรึกษากันเรื่องของการจัดการกลุ่ม ซึ่งขณะนี้ถือว่ามีกลุ่มเป็นรูปธรรมแล้ว สินค้ามีการจัดจำหน่ายและมีเครือข่ายบ้างแล้ว สิ่งที่ต้องทำในเวลาต่อไปควรขยายกำลังด้านการผลิตเพื่อให้กลุ่มมีความเข้มแข็งมากขึ้น มีตลาดเพิ่มขึ้น ชาวบ้านบอกว่า ทางอำเภอได้เรียกสมาชิกกลุ่มไปประชุม ทางอำเภอจะช่วยหาตลาดให้นำสินค้าไปจำหน่าย เช่น เปิดตลาดที่ริมทะเลสาบดอยเต่า มีบูธขายสินค้าตามงานเทศกาลต่างๆ และถนนคนเดินในตัวเมืองเชียงใหม่ เป็นต้น

ส่วนด้านกำลังการผลิตได้ประชุมกลุ่มปรึกษากันว่าควรหากำลังผลิตที่เป็นรุ่นของเยาวชน หนุ่มๆ สาวๆ เพราะสมาชิกที่ทำกันอยู่นี้มีอายุมากแล้ว ถ้ามีเยาวชนที่ต้องการเรียนรู้เรื่องการทอผ้าก็ยินดีจะสอนใจ และบุคคลที่ควรจะได้รับถ่ายทอดควรเป็นคนในชุมชนท้องถิ่นนี้ ทางกลุ่มและสมาชิกจึงตกลงจะให้การฝึกอบรมทางด้านการทอผ้าตั้งแต่การย้อม การทอ การจั่น และการทอให้กับบุคคลที่สนใจ และประสานกับทางโรงเรียนชุมชนบ้านดอยเต่า ซึ่งอยู่ห่างจากที่ทำการกลุ่มประมาณ 500-600 เมตร โดยทางโรงเรียนมีความยินดีที่จะนำการทอผ้าโดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นจัดเป็นวิชาเลือกอิสระทางโรงเรียนมีความยินดีที่จะนำการทอผ้าโดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นจัดเป็นวิชาเลือกอิสระทางวิชาชีพ โดยในช่วงแรกจะจัดสอนในรายวิชาที่เป็นวิชาชีพในระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ในกลุ่มวิชาชีพมีนักเรียนจำนวน 29 คน แต่การเรียนนั้นนักเรียนต้องมาเรียนที่ทำการกลุ่ม คือ บ้านพื้อมพร เพราะยังไม่มีอุปกรณ์การทอผ้าที่โรงเรียน สมาชิกก็ยินดีที่จะถ่ายทอดให้เพื่อ เป็นการอนุรักษ์การทอผ้าไว้ ให้เยาวชนได้ใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ และเพื่อเป็นการสร้างอาชีพเสริมก่อเกิดการมีรายได้ช่วยผู้ปกครอง โดยไม่ต้องออกไปทำงานที่อื่น ซึ่งผู้อำนวยการของโรงเรียนได้เห็นประโยชน์ของการเรียนการสอนภูมิปัญญาท้องถิ่นการทอผ้าที่นักเรียนจะได้เรียนรู้จากผู้รู้จริงๆ และเป็นการปลูกจิตสำนึกให้เยาวชนรู้จักรักและหวงแหนภูมิปัญญาท้องถิ่นของตนเอง หรือเป็นการรักษาไว้ซึ่งเอกลักษณ์ของชุมชนท้องถิ่นเพื่อไม่ให้คนภายนอกเข้าใจในสิ่งที่ผิด เมื่อกลุ่มได้ประสานกับทางโรงเรียนแล้วผู้อำนวยการโรงเรียนชุมชนบ้านดอยเต่าได้ขอให้สมาชิกกลุ่มทอผ้า ผู้รู้ พบผู้ปกครองนักเรียนในวันประชุมผู้ปกครองของนักเรียน เพื่อชี้แจงให้ผู้ปกครองได้เข้าใจการเรียนการสอน วิชาชีพทอผ้าที่ต้องเรียนนอกสถานที่กับผู้รู้และใช้เวลานานกว่าเวลาเรียนด้วย ทั้งนี้ทีมวิจัยและสมาชิกได้ชี้แจงทำความเข้าใจกับผู้ปกครองและเชิญชวนบุคคลที่สนใจที่จะรับการถ่ายทอดเข้าร่วมด้วยการถ่ายทอดด้วย โดยจะเรียนที่บ้านคุณอัมพรทุกสัปดาห์ในวันจันทร์ และวันศุกร์ เวลา 15.00-17.00 น. โดยเริ่มเรียนกันตั้งแต่วันที่ 11 มิถุนายน 2547 ถึง 8 ตุลาคม 2547

ประชุมร่วมกับผู้ปกครอง

กระบวนการถ่ายทอดภูมิปัญญาการทอผ้าสู่เยาวชน

เนื่องจากอุปกรณ์ของกลุ่มยังมีไม่เพียงพอ ทางกลุ่มสมาชิกจึงตกลงจัดการเรียนการสอนโดยการแบ่งนักเรียนออกเป็นกลุ่มแล้วจัดทำเป็นศูนย์การเรียนรู้ ซึ่งมีศูนย์การย้อม การทอ การปั่นด้าย การผลิตหลอด การจั่นด้าย นักเรียนจัดแบ่งกลุ่มตามจำนวนของศูนย์การเรียนรู้หมุนเวียนกันทำตามศูนย์จนสามารถปฏิบัติกันได้หมดทุกคน การจั่นด้ายนั้นได้ฝึกจั่นกันทุกคน โดยผลัดกันเข้าปฏิบัติตามเลขที่ที่อาจารย์เรียก เนื่องจากเครื่องจั่นด้ายขนาดใหญ่มี 1 อัน ฝึกปฏิบัติกันจนกว่าจะสามารถทำได้ถูกต้อง จึงเวียนคนต่อไปเข้ามา จากนั้นได้ฝึกการสับด้ายที่จั่นแล้วขึ้นกี่ ซึ่งมีกี่ที่ใช้ในการฝึกจำนวน 5 หลัง จึงแบ่งนักเรียนออกเป็นกลุ่มละ 6 คน ผลัดเปลี่ยนกันฝึกสับและทอผ้าพื้นก่อน ให้ฝึกการเหยียบการสอดกระสวยและการกระแทกฟืม จนสามารถทำได้ นอกจากนี้ยังฝึกการต่อด้าย เมื่อเวลาทอแล้วด้ายขาด โดยผู้รู้จะสอนเทคนิคให้ เมื่อทอผ้าพื้นได้แล้ว ทุกคนได้เรียนรู้การทอผ้าลวดลายเกล็ดเต่ากันทุกคน ซึ่งคุณครูที่ทำการควบคุมวิชานี้บอกแก่นักเรียนต้องเขียนโครงการวิธีการทำผลิตภัณฑ์โดยเขียนวิธีการทำทุกขั้นตอนส่งทุกคน เมื่อทำการถ่ายทอดสิ้นสุดลงแล้วทางกลุ่มและสมาชิกได้จัดแข่งขันการทอลวดลายเกล็ดเต่า โดยความสมัครใจของนักเรียนที่คิดว่าตนเองสามารถทอได้ โดยมีวัตถุประสงค์จะดูว่าเด็กคนไหนมีความสามารถทอได้ เพื่อเป็นกำลังใจผลิตต่อไปโดยเงื่อนไขของการแข่งขันให้ทอลวดลายเกล็ดเต่าคนละ 3 นิ้ว ดูความเร็ว ความเป็นกันเอง ความชำนาญ โดยมีรางวัลให้ 3 รางวัล คือ ชนะเลิศได้ทุนการศึกษา 1500 บาท รองชนะเลิศได้ทุนการศึกษา 1000 บาท และรางวัลชมเชย 500 บาท ซึ่งนับว่าเป็นแรงจูงใจสำหรับนักเรียนให้มีความตั้งใจในการฝึกปฏิบัติและพยายามให้ผลงานออกมาดี ถูกต้อง อีกทั้งนักเรียนยังได้มีความคุ้นเคยและสนิทสนมกับผู้เฒ่าผู้แก่ รวมทั้งได้รับเทคนิคด้านการทอผ้าจากผู้รู้โดยตรง

ฝึกเรียนกวด้าย

ฝึกเรียนจวนด้าย

ฝึกเรียนสับด้าย

ฝึกเรียนเอาด้ายขึ้นหูก

ฝึกเรียนเก็บด้าย

ฝึกเรียนทอผ้า

ถ่ายทอดภูมิปัญญาทอผ้าสู่เยาวชน

ได้ผ้าเป็นผืน

บทที่ 5

ลวดลายดั้งเดิมและการทอ

ประวัติความหมายและคุณค่าของผ้าทอ

การทอผ้าเป็นสัญลักษณ์ของผู้หญิงที่ผู้ชายจะไม่เข้าไปยุ่งเกี่ยว เว้นแต่ในกรณีของการสร้างเครื่องมือในการทอผ้า ดังที่ลุงกู้ ตีบใจ อายุ 88 ปี ลุงกู้ เคยเป็นผู้ใหญ่บ้านคอยเต่า ในปี 2491-2492 บอกว่าสมัยจอมพล ป. พิบูลสงครามมีการนำผ้าไปแลกเป็นสิ่งของ ใครมีผ้านุ่ง ถือว่ามีฐานะดี ชาวบ้านจะทอผ้ากันตามบ้าน ทอเป็นผ้าไว้ใช้กันเองในครัวเรือนผู้หญิงทอผ้าผู้ชายก็ต่อก็ทอผ้าให้ ตามาประมาณ 2484-2487 ค่อยเลิกทอผ้าไว้ใช้กันเพราะหาซื้อกันได้ง่าย แต่บางครัวเรือนก็ยังมีทออยู่บ้างเมื่อว่างจากการทำไร่ ทำนา แต่ไม่ทอผ้าเป็นเสื้อผ้าใส่ เพราะมันไม่ทันสมัย สมัยก่อนมีเงิน 2-3 บาท ก็ซื้อเสื้อผ้าสมัยใหม่ใส่กันได้แล้ว คนที่เสื้อผ้าสมัยใหม่แสดงให้เห็นว่าเป็นคนมีเงินทอง เช่นเดียวกับลุงสุข กล้าโน อายุ 77 ปี บอกว่าประมาณปี 2500 ก็ไม่ค่อยมีการทอผ้าแล้ว จะมีแต่คนแก่ที่ยังทอไว้ใช้เองบ้างยามว่าง ดังนั้นจะเห็นว่าผ้ายังมีมูลค่าสามารถแลกเปลี่ยนเป็นสิ่งของหรือเงินตราได้ด้วย โดยเฉพาะในปัจจุบันการทอผ้าดูเหมือนว่าจะมีความหมายในทางเศรษฐกิจเป็นรายได้ ซึ่งเป็นสิ่งสำคัญของชาวบ้าน

ความหมายและคุณค่าของผ้าทอ

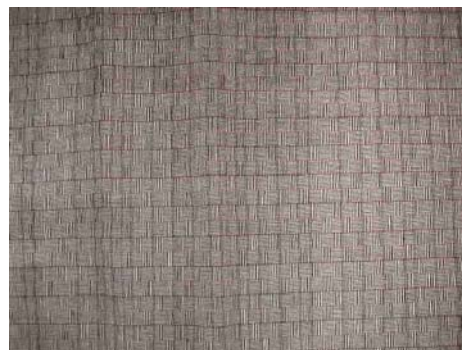
แม่ตี ตีบใจ อายุ 85 ปี ทอผ้าตั้งแต่อายุประมาณ 12-13 ปี และแม่เมา ปันจันะ อายุ ประมาณ 80 กว่าปี ทอผ้าตั้งแต่ 12,13 ปี เช่นกัน ทอผ้าเพราะอยู่กับบ้านไม่ได้ไปโรงเรียน แม่ตี เรียนรู้การทอผ้าจากแม่ ส่วนแม่เมา ได้รับการถ่ายทอดโดยดูจากคนอื่นแถวบ้านทอ แล้วมาเก็บพิมพ์หัดทอเอง แม่ตี และแม่เมาบอกว่าความหมายของผ้าไม่รู้แม่บอกว่าลายดีก็รู้ว่าลายดี คุณมันสวยดีส่วนลายสองก็งามลายเป็นเส้นทะแยงไป ผู้เฒ่าทั้งสองคนบอกตรงกันว่า ลายดีกับลายสองลายเกิดจากการย่ำเหยียบไม้ยกเข่งซึ่งมี 4 เข่ง ผ้าลายดี ฝ่ายกมุก จะทอเป็นผ้าห่มเพราะมีเนื้อผ้าหนา เวลาห่มอุ่นดี ส่วนลายสองใช้ทำที่นอนสมัยก่อนใช้ฟืม 10 หลบ

ในสมัยก่อนผ้าทอมีคุณค่าทางด้านจิตใจอาทิ เช่น เป็น สารสื่อแห่งความรักของผู้ชาย และผู้หญิง เป็นสิ่งที่แสดงถึงสถานภาพของผู้หญิง และผ้าทอยังใช้เป็นผ้ากองบวช เวลาบวชนาค ผู้เป็นแม่จะทอผ้าเตรียมไว้สำหรับลูกชาย แม่ทองใบ กล้าโน อายุ 70 กว่าปี บอกว่า จะทอผ้าลายดี ลายสอง ลายกมุกเป็นผ้าปูที่นอน ผ้าห่มนอนให้ลูกหลานใช้ในพิธีบวช นอกจากนี้แล้วผ้าทอยังเกี่ยวข้องกับความรักซึ่งแม่ทองใบ กล้าโน บอกว่าผ้าชิ้นแรกสมัยก่อนต้องทอผ้าชิ้นเป็นสีขาว และสีแดงแล้วต่อด้วยลายชิ้นแรกจะทำให้อยู่ดีมีสุข ทุกครัวเรือนควร

จะต้องมีไว้ ซึ่งตรงกับผ้าถุงชั้นแขงที่ทิมวิจัยทอ แต่สีแดงที่ใช้จะใช้สีได้จากครั้งซึ่งจะออกเป็นสีชมพู ไม่ออกแดงมากเพราะเป็นสีธรรมชาติ

ลักษณะลวดลายดั้งเดิมและการทอ

1. ผ้าลายเกล็ดเต่า

ผ้าลายเกล็ดเต่า

ผ้าลายเกล็ดเต่าของบ้านดอยเต่า ชาวบ้านบอกว่าเป็นผ้าที่ปู่ย่าตายายคิดขึ้นมา แล้วสืบทอดกันต่อมา ดูเหมือนว่าการตั้งชื่อลายเกล็ดเต่านี้จะตั้งตามลักษณะของลายที่ชาวบ้านบอกว่าลักษณะเหมือนเกล็ดของเต่า แล้วมีความสอดคล้องกับบ้านดอยเต่า ในทำนองเดียวกันยังมีความเชื่อว่า คนที่มีผ้าเกล็ดเต่าไว้ครอบครองจะนำมาซึ่งความมั่งมี ศรีสุข อยู่เย็นเป็นสุข มีอายุยืนยาวเหมือนเต่า ขณะเดียวกันผู้หญิงที่ทอผ้าลายเกล็ดเต่าเป็น จึงถูกมองว่าเป็นผู้หญิงที่มีความอดทน ขยัน และมีความพยายาม เพราะลายเกล็ดเต่าเป็นลายที่ชาวบ้านบอกว่าทอยากใช้เวลานานไม่ค่อยมีใครชอบทอ ดังนั้น ผ้าลายเกล็ดเต่าจึงมีคุณค่าทางด้านจิตใจของผู้ทอที่ให้ความรู้สึกภาคภูมิใจที่ทอผ้าลายเกล็ดเต่าได้ ซึ่งผู้ที่ทอลายเกล็ดเต่าเป็น เช่น แม่คำ ยศศรี แม่บุญศรี แก้วยะ แม่สุแก้ว แก้วปา แม่อัมพร แดงโน ได้บอกถึงจุดเด่นของผ้าลายเกล็ดเต่าว่าอยู่ที่การทอเป็นลวดลายตารางซึ่งแต่ละช่วงของตาผ้าจะสลับกันเป็นแนวยืนและแนวนอน เป็นสันนูนขึ้นมาเหมือนเกล็ดเต่า คล้ายกับเป็นลักษณะของ 3 มิติ คือ มีความหนาเป็นสันนูนขึ้นมา แต่ทั้งนี้ก็ขึ้นอยู่กับการใช้เส้นด้ายพุ่งและสี การใช้เส้นด้ายพุ่งถ้าใช้ด้ายเส้นใหญ่หรือที่ชาวบ้านเรียกว่าฝ้ายเมืองและสีของด้ายที่ตัดกันจะเห็นลายนูนชัดเจน ชาวบ้านบอกว่าสวยและเหมือนลายดั้งเดิม แต่ผ้าที่ได้ในความรู้สึกของการนำมาใช้ตัดเสื้อผ้าในปัจจุบันจะค่อนข้างหนาไปนิดหนึ่ง แต่ความหนานั้นชาวบ้านบอกว่าสามารถแก้ไขได้โดยการปรับเส้นด้ายให้เล็กลงและกระแทกฟืมไม่ต้องแน่นมาก เนื้อผ้าก็จะบางนุ่มขึ้น

การทอผ้าลายเกล็ดเต่า

การทอลายเกล็ดเต่าจะใช้กระสวยด้ายพุ่ง 2 อัน อันละ 1 สี ที่แตกต่างกัน เช่น ขาวกับดำ การสลับเส้นด้ายยืนจะสับด้ายคนละสีสลับกันไปเป็นด้ายบนด้ายล่างในการทอให้เกิดลายเกล็ดเต่านั้นจะแยกเส้นด้ายยืนด้านบนด้านล่างสลับกัน ด้ายบนสีหนึ่ง 4 เส้นหรือ 6 เส้น ด้ายล่างสีหนึ่ง 4 เส้นหรือ 6 เส้น ในการทอให้เกิดลายหรือการพุ่งกระสวยการกระแทก และการเหยียบสลับเส้นด้ายยืน มีลำดับดังนี้

1. เหยียบแยกเส้นด้ายยืน พุ่งกระสวยที่ 1 เหยียบสลับด้ายยืนพร้อมกระแทกฟืม
2. พุ่งกระสวยที่ 2 ตามไปอีก 1 ครั้ง เหยียบสลับด้ายยืนพร้อมกระแทกฟืม
3. พุ่งกระสวยที่ กลับ 1 ครั้ง สลับด้ายยืนพร้อมกระแทกฟืม
4. พุ่งกระสวยที่ 2 ตามกลับ 1 ครั้ง เหยียบสลับด้ายยืน พร้อมกระแทกฟืมและทำสลับกันไปเช่นนี้พอจบ 1 ตาจะพุ่งสีเดียวกันซ้ำ 2 ครั้ง

การเกิดลายของลายเกล็ดเต่าที่สำคัญคือการสับแยกเส้นด้ายคนละสีและการพุ่งกระสวยที่ถูกต้อง

2. ผ้าทอลายสอง

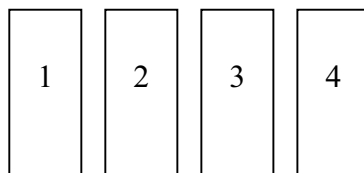

ลายสองเป็นลายที่มีการสับทอกันมาตั้งแต่รุ่นยาย แม่ ลูก ซึ่งคนที่ทอลายสองนี้คือ แม่สุคำ ยศศรี อายุ 65 ปี บอกว่าสับทอการทอมาจากแม่ตั้งแต่อายุ 12-13 ปี ต่อมาก็ได้รับฟืมลายสองต่อมาจากแม่ ส่วนมากชาวบ้านที่ทอได้จะเป็นการสับทอฟืมต่อๆ กันมาเป็นฟืม 4 เขา ที่เรียกลายสองเพราะเป็นการเหยียบยกเส้นยืนจะยกคู่กันทีละ 2 เขา ซึ่งเส้นยืนที่

สอดเข้ารูของตะกอลแต่ละซี่จะมี 2 เส้นทุกคู่ เวลาเหยียบจะเหยียบยกเขาหรือตะกอลซี่ละคู่ได้
กันไปเรื่อยๆ แล้วก็เหยียบกลับป้กลับม

ลายสองเป็นลายที่ค่อนข้างจะทอยากเพราะต้องใช้สมาธิในการเหยียบยกเขาแต่ละ
คู่ ซึ่งถ้าเหยียบผิดหรือล้มลายก็จะผิด และถ้าจะให้สวยควรใช้ด้ายเส้นใหญ่เป็นด้ายพุ่งจะ
สวยและเห็นลายทแยงชัดเจน ดังนั้น เนื้อผ้าของผ้าลายสองจึงหนาและเนื้อแน่น ส่วนมากชาว
บ้านจะใช้ทอเป็นผ้าห่ม หรือผ้าปูนอน เพราะจะทนทานและให้ความอบอุ่น ด้วยเหตุผลที่ว่าผ้า
ลายสองเป็นลายที่ทอยากคนทอต้องมีสมาธิในการเหยียบยกเขาไ้กันไปเป็นคู่ๆ ดังนั้นการทอ
ลายสองจึงไม่ค่อยมีใครทอเป็น คนที่ทอเป็นจึงมีความภาคภูมิใจในผืนผ้าที่ทอ ซึ่งจะหมายถึง
ความอดทน ความพยายาม และความมีสมาธิดี และส่วนใหญ่ผ้าลายสองในสมัยก่อนจะใช้
เป็นผ้าห่ม ดังนั้นผู้ชายที่เห็นผู้หญิงที่ทอผ้าลายสองเป็นจะชอบเพราะเมื่อได้เป็นคู่ครองจะมีผ้า
ห่มนอนแน่นอน การสืบเส้นด้ายยืนของแต่ละซี่ของตะกอลเส้นยืนจะมีด้ายรูละ 2 เส้น จะใช้ 1
เส้นก็ได้ แต่ลายจะออกมาไม่สวยและฟ้มสมัยก่อนซึ่งจะทอถ้าใช้ด้ายเส้นเล็กไม่สวยต้องใช้เส้น
ใหญ่

การเหยียบยกเส้นด้ายยืนในการทอลายสอง

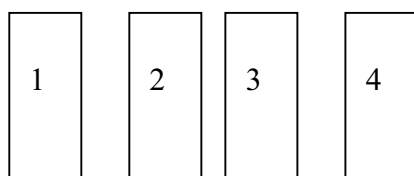
1. เหยียบ 1 กับ 4 พร้อมกัน สอดกระสวยแล้วกระแทกฟ้
2. เหยียบ 1 กับ 2 พร้อมกัน สอดกระสวยแล้วกระแทก
3. ยกเท้าจาก 1 มาเหยียบ 3 เท้าที่เหยียบ 2 ก็เหยียบพร้อมกัน สอดกระสวย
กระแทก
4. ยกเท้าจาก 2 มาเหยียบ 4 แล้วเหยียบ 3 กับ 4 พร้อมกัน สอดกระสวย
กระแทก
5. ยกเท้าจาก 3 มาเหยียบ 1 แล้วเหยียบ 1 กับ 4 พร้อมกัน สอดกระสวย
กระแทก
6. แล้วก็เหยียบไ้กันแบบเดิมต่อไปเรื่อยๆ

3. ผ้าลายดีดอกน้อย (ดอกควักน้อย)

ผ้าลายดีดอกน้อยเป็นผ้าทอที่มีจุดเด่น มีลักษณะลายทอยกดอกที่เกิดจากการทอโดยใช้เขา 4 เขา (ตะกอก 4 ตะกอก) ซึ่งชาวบ้านชุมชนดอยเต่ามีการสืบทอดกันมาช้านาน ตั้งแต่วัยย่า ยาย แม่ ลูก ทั้งนี้แม่สุคำ ยศศรี กล่าวว่า สมัยก่อน คนหนุ่มสาวที่เป็นแฟนกัน ผู้หญิงจะทอผ้าลายดีให้แฟนเอาไว้ห่มเพื่อจะได้อยู่ด้วยกันนานๆ หรือให้เป็นของขวัญ ความภาคภูมิใจของชาวบ้านที่มีต่อลายดีดอกน้อยอีกอย่างหนึ่งคือคนที่มีความรู้ดีจึงจะได้ผ้าลายดีมาห่ม ส่วนคนที่มีฐานะไม่ดีจะใช้ผ้าพื้นสีขาวบางๆ ห่มกันเท่านั้น และในกระบวนการทอผ้าลายดีดอกน้อย ผู้ทอจะต้องมีความชำนาญในการทอ ต้องเหยียบไม้ยกเขาถึง 4 เขา และที่เรียกผ้าทอลายดีดอกน้อย เพราะมีผ้าลายดีดอกใหญ่ด้วย การทอผ้าลายดีดอกน้อยถ้าใช้ด้ายพุ่งเป็นด้ายเส้นเล็กลายที่ออกมาจะเล็กและไม่ค่อยนูนขึ้นมา เห็นดอกไม่ชัดเจน แต่ถ้าใช้ด้ายพุ่งเส้นใหญ่จะเห็นลายนูนขึ้นมาชัดและสวย แต่ลักษณะของผ้าจะหนา

การทอผ้าลายดีดอกน้อย การทอผ้าลายดีดอกน้อยที่สำคัญในการเกิดลวดลายอยู่ที่การเหยียบยกเขาทั้ง 4 เขา ดังลำดับขั้นตอนต่อไปนี้

1. เหยียบ 1, 4 พร้อมกัน สอดกระสวยแล้วกระแทกฟืม
2. ยกเท้าขวามาเหยียบ 2 (เหยียบ 1, 2) สอดกระสวยแล้วกระแทกฟืม

3. ยกเท้าซ้ายมาเหยียบ 3 (เหยียบ 2, 3) สอดกระสวยแล้วกระแทกฟืม
4. ยกเท้าซ้ายมาเหยียบ 1, 2 พร้อมกัน สอดกระสวยกระแทกฟืม
5. ยกเท้าขวาเหยียบ 4 (1, 4) สอดกระสวยกระแทกฟืม
6. ยกเท้าซ้ายเหยียบ 3 (3, 4) สอดกระสวยกระแทกฟืม
7. ยกเท้าขวาเหยียบ 2 (3, 2) สอดกระสวยกระแทกฟืม
8. ยกเท้าขวาเหยียบ 4 (3, 4) สอดกระสวยกระแทกฟืม
9. ยกเท้าซ้ายเหยียบ 1 (1, 4) สอดกระสวยกระแทกฟืม
10. เริ่มเหยียบตามข้อ 2 ต่อไปเรื่อยๆ ตามขั้นตอน

การสับด้ายยืนของลายติดอกน้อย

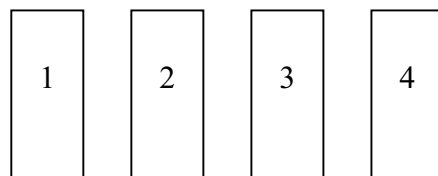
ลายดีจะใช้เขา 4 เขา การสับด้ายยืนจะใช้ด้ายสับในรูเขาแต่ละรูของเขาหน้าและเขาหลัง รูละ 2 เส้น ส่วนเขาที่อยู่ตรงกลาง 2 เขาจะสับด้ายในรูเขาแต่ละรู รูละ 1 เส้น

4. ผ้าลายติดอกใหญ่

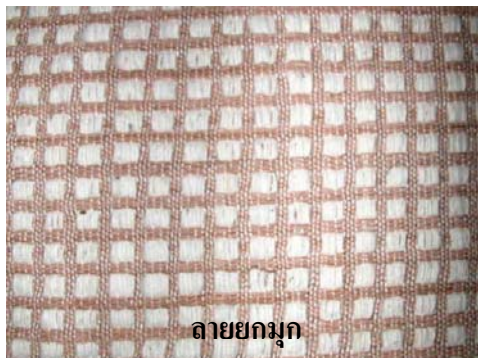
ผ้าลายติดอกใหญ่ หรือชาวบ้านเรียกว่า ดอกควักหลวง เป็นผ้าที่มีลักษณะของลายที่ยกดอกในผืนผ้าเกิดจากการทอโดยใช้เขา 4 เขา (4 ตะกอ) มีการสับทอดอกกันมา ตั้งแต่รุ่น

ย่า ยาย แม่ ลูก ซึ่งคุณค่าของผ้า นั้น เช่นเดียวผ้าลายดีดอกล้น ซึ่งชาวบ้านมีความเชื่อว่า ถ้าหนุ่มสาวคู่ไหนมีผ้าลายดีมาหมั้นจะรักกันนาน ผู้หญิงมีความภูมิใจถ้าทอผ้าลายดีได้เพราะเป็นลายที่ทอยาก คนที่ทอได้หรือมีผ้าลายดีไว้แสดงถึงภูมิฐานนะ อาจเป็นเพราะเป็นลายที่ใช้ฝ้ายทอจำนวนมาก ชาวบ้านบอกว่าถ้าทอเป็นผ้าหมั้นจะใช้ฝ้ายเส้นใหญ่ทอ จะเห็นลายชัดเจน สวยงาม มีความหนาแน่น เหมาะกับการใช้หมั้น ถ้าใช้ด้ายฝ้ายเส้นเล็กทอดอกจะเห็นไม่ชัดและไม่สวย จากการสัมภาษณ์พี่จันทร์หอม ปาตะ อายุ 49 ปี หมู่ 3 ไม่ได้เรียนหนังสือ อาชีพทำนา รับจ้างทั่วไป สืบทอดการทอจากแม่ เห็นแม่ทอแล้วมาเก็บฝีมือ ด้วยความรักงานทอผ้าดอกควักหลวงจะมีด้าย 2 เส้น ในรูปและที่รูปตะกอล ใช้ด้ายพุ่งเส้นใหญ่จะสวยลายจะนูนขึ้นมาชัดเจน ถ้าใช้ฝ้ายทอลายดอกจะใหญ่ขึ้น ซึ่งการเหยียบทอลายดีดอกล้นมีดังนี้

1. เริ่มเหยียบ 1,2 พร้อมกัน สอดกระสวยกระแทกฟืม
2. ยกเท้าซ้ายมาเหยียบ 3 (เหยียบ 2,3) สอดกระสวยกระแทกฟืม
3. ยกเท้าขวาเหยียบ 4 (เหยียบ 3,4) สอดกระสวยกระแทกฟืม
4. ยกเท้าซ้ายมาเหยียบ 1 (เหยียบ 1,4) สอดกระสวยกระแทกฟืม
5. ยกเท้าขวาเหยียบ 2 (เหยียบ 1,2) สอดกระสวยกระแทกฟืม
6. ยกเท้าซ้ายมาเหยียบ 3 (เหยียบ 2,3) สอดกระสวยกระแทกฟืม
7. ยกเท้าขวาเหยียบ 4 (เหยียบ 3,4) สอดกระสวยกระแทกฟืม
8. ยกเท้าขวาเหยียบ 2 (เหยียบ 3,2) สอดกระสวยกระแทกฟืม
9. ยกเท้าซ้ายมาเหยียบ 1 (เหยียบ 2,1) สอดกระสวยกระแทกฟืม
10. ยกเท้าขวาเหยียบ 4 (เหยียบ 1,4) สอดกระสวยกระแทกฟืม
11. ยกเท้าซ้ายมาเหยียบ 3 (เหยียบ 4,3) สอดกระสวยกระแทกฟืม
12. ยกเท้าขวาเหยียบ 2 (เหยียบ 3,2) สอดกระสวยกระแทกฟืม
13. ยกเท้าซ้ายมาเหยียบ 1 (เหยียบ 2,1) สอดกระสวยกระแทกฟืม
14. ถึงขั้นนี้แล้วจะได้ลาย 1 ดอก
15. เริ่มเหยียบเหมือนในข้อ 2 ต่อไปเรื่อยๆ ตามลำดับสลับกันไป

5. ผ้าลายยกมุก

ลายยกมุกเป็นลายที่ทอโดยใช้เขา 2 เขา ดูเหมือนจะไม่ยากแต่ชาวบ้านบอกว่า เป็นลายที่ใช้เวลานานมาก กว่าจะได้เป็นผืนผ้าออกมา เพราะเมื่อสืบด้ายขึ้นขึ้นเครื่องหรือขึ้นก็ แล้วต้องเก็บด้ายขึ้นเพื่อสอดด้ายพุ่งพิเศษที่เป็นยกมุก ตลอดทั้งหน้าผ้า เช่น ถ้าต้องการทำมุก โดยข้ามด้ายขึ้น 3 เส้น ลง 3 เส้น ต้องเก็บด้ายขึ้น 3 เส้น เว้น 3 เส้น ตลอดทั้งหน้าผ้าจนหมด แล้วใช้อุปกรณ์พิเศษที่เรียกว่า ไม้ปะ มีลักษณะเหมือนไม้พายแบนๆ กว้างประมาณ 1 ฝ่ามือ สอดเข้าไปในด้ายขึ้นที่เก็บไว้ ซึ่งเป็นสาเหตุหนึ่งที่ผ้ายกมุกชาวบ้านจะไม่ทอหน้ากว้างจะทอ ฟืม 8 หลบ หรือ 10 หลบ เพราะใช้เวลานานในการเก็บด้ายขึ้น และความยาวของไม้ปะที่ใช้ ยกเส้นด้ายขึ้นเพื่อพุ่งด้ายพุ่งพิเศษเข้าไป ส่วนมากผ้ายกมุกจะทอเป็นผ้าห่มหรือผ้าคลุมไหล่ เพราะลักษณะของผ้าจะหนาเล็กน้อย หรือถ้าจะนำไปแปรรูปเป็นเสื้อคลุมหรือกันหนาวก็ สามารถใช้ได้

การทอผ้าลายยกมุก

1. สืบด้ายขึ้นขึ้นเขา (ตะกอล) แบบธรรมดา 2 เขา เป็นการทอผ้าพื้น
2. เก็บด้ายขึ้นเพื่อสอดใส่ไม้ปะสำหรับยกแยกด้ายขึ้นขึ้นเพื่อสอดกระสวยด้าย ยกมุก ซึ่งส่วนมากจะใช้ด้ายเส้นใหญ่ จะใช้สีเดียวกับด้ายขึ้นหรือคนละสีก็ได้ จำนวนด้ายพุ่งแล้วแต่ความชอบ ที่ต้องการให้ตัวมุกใหญ่ก็ใช้ประมาณ 3 เส้น ถ้าต้องการเล็กลงมาก็ใช้ 1-2 เส้นก็ได้

3. เริ่มด้วยการเหยียบเขา 1 เขา แยกเส้นยืนออกสอดกระสวยด้ายพุ่งกลับไปมา 4 ครั้ง เป็นผ้าพื้น
4. ยกไม้ปะเพื่อแยกเส้นด้ายยืนสอดกระสวยด้ายพุ่งพิเศษเข้าไปเพื่อเป็นการยกมุก กระแทกฟืม แล้วดันไม้ปะนอนลง
5. เหยียบเขาแยกเส้นด้ายยืนเพื่อทอผ้าพื้นโดยพุ่งกระสวยกลับไปมา 4 ครั้ง
6. แล้วทำสลับเช่นนี้ไปเรื่อยๆ

6. ผ้าลายไกล (ลายเกย)

แยกด้ายยืนลายไกล

ชื่อ ลายเกยนั้นในครั้งแรกที่ผู้วิจัยได้สัมภาษณ์ผู้เฒ่าผู้แก่ในกลุ่มออกเสียงเรียกผ้าลายเกยเป็นสำเนียงพื้นเมืองดอยเต่า ซึ่งเขียนออกมาเป็นภาษาเขียนยากมาก ผู้วิจัยจึงขอเรียกผ้าลายเกยหรือลายกายเพื่อให้เข้าใจตรงกัน สมาชิกก็ตกลงกันเรียกลายเกย หรือลายกายก็ได้ เพราะจุดเด่นของผ้าลายเกยนั้นเกิดจากการที่เส้นด้ายยืนทุกเส้นจะมีเส้นด้าย 2 เส้น คนละสีมาปั่นเข้าเกลียวกันไปในทิศทางเดียวกันจำนวน 4 เส้น และสลับด้วยเส้นด้ายยืนอีก 4 เส้น ที่เส้นด้ายปั่นเข้าเกลียวกันคนละทิศทางกับ 4 เส้นแรก และจะสับเส้นด้ายยืนเช่นนี้สลับ

กันไปจนหมดหน้าผา ดังนั้น การที่นำด้าย 2 เส้นคนละสีมาปั่นเข้าเกลียวกันหรือเกยกันจึงอาจเป็นสาเหตุของการเรียกว่า ลายเกย (ลายกาย) แต่ต่อมาเมื่อชาวบ้านได้ส่งผ้าลายเกยเข้าคัดสรรเป็นสินค้า 1 ตำบล 1 ผลิตภัณฑ์ ในปี 2547 ซึ่งผ้าต้องมีความหมายผู้ทรงคุณวุฒิที่อำเภอคอยเต่า จึงให้ชื่อว่าลายไกล หมายถึงว่า ถ้าใครได้สวมใส่ผ้าลายไกลแล้ว จะมีความรุ่งเรืองก้าวไปไกลหรืออนาคตรุ่งเรืองก้าวไกล

ผ้าลายไกลเป็นผ้าที่แม่บุญศรี แก้วะ บอกว่าเป็นผ้าที่ทอกันมานานแล้ว มีคุณค่ากับผู้ที่ได้สวมใส่ผ้าลายนี้ว่าเป็นผู้ที่มีฐานะดี ใช้ใส่เวลาออกงานหรือสวมใส่ได้ทุกโอกาสสามารถนำไปตัดเป็นเสื้อ กางเกงหรือผ้าถุงก็ได้ เนื่องจากเนื้อผ้าไม่หนาและไม่เบาเกินไป เป็นเนื้อปานกลาง สมัยก่อนใช้ฟืม 10 หลบ ทอแต่สามารถทอได้ถึง 20 หลบ ใช้เขา 2 เขา การทอทอเหมือนการทอผ้าพื้นธรรมดา คือเหยียบยกเขา แล้วพุ่งกระสวยสลับไปมา แต่จะยากและใช้เวลาตอนปั่นด้ายยืนโดยใช้ด้าย 2 สีปั่นเข้าเกลียวซ้าย สืบเป็นด้ายยืนจำนวน 4 เส้น ตามความยาวของผ้าแล้วปั่นเส้นด้ายยืนเข้าเกลียวสลับไปทางขวาสืบเป็นด้ายยืนสลับอีก 4 เส้น แล้วสลับด้วยด้ายยืน เข้าเกลียวซ้าย 4 เส้น สลับด้วยด้ายยืนเข้าเกลียวขวาอีก 4 เส้น สลับเช่นนี้จนหมดหน้าผา ซึ่งการปั่นเส้นด้าย 2 สีเข้าเกลียวกันนั้นต้องใช้ความชำนาญในการปั่นต้องมีความสม่ำเสมอตลอดทั้งเส้นและด้ายพุ่งควรจะใช้สีที่เป็นสีเข้มของด้ายยืนจะทำให้ผ้าที่ได้ออกมามีลวดลายที่สวยงาม ซึ่งชาวบ้านบอกว่า เส้นด้าย 2 เส้นที่นำมาปั่นเข้าเกลียวกันควรมีสีที่ตัดกัน เช่น สีดำกับเหลือง

เมื่อบั่นเส้นด้ายยืนเข้าเกลียวซ้ายและขวาได้ตามจำนวนความยาวผ้าแล้ว นำมาจั่นโดยต้องจั่นฝ้ายเป็นเส้นคู่จนหมดความยาวของผ้า แล้วนำสืบขึ้นก็ แล้วทอโดยใช้ฝ้ายพุ่ง 1 เส้น ดังนั้น การทอผ้าลายไกลจะใช้เส้นด้ายมากกว่าผ้าทอธรรมดาอีก 1 เท่า เพราะเส้นด้ายยืนทุกเส้นมี 2 เส้นปั่นเข้าเกลียวกัน

7. ผ้าลายชินแซง

ลายขึ้นแฉง เป็นลายที่มีการสืบทอดต่อกันมาจากบรรพบุรุษเช่นเดียวกัน นิยมใช้ในกลุ่มชนชั้นระดับกลาง สวมใส่ทั่วไปในชีวิตประจำวัน ใส่เวลาอยู่กับบ้าน คำว่า “ขึ้น” หมายถึง ผ้านุ่ง หรือ ผ้านุ่ง ส่วนคำว่า “แฉง” หมายถึง ลักษณะการทำลวดลายบนผืนผ้า ซึ่งเป็นลายแฉงเล่นสีหลายสีผสมกับลายไกล ที่เรียกขึ้นแฉงเพราะส่วนมากผ้าที่ทอลายนี้จะนิยมทอมาทำเป็นตัวขึ้น หรือ ผ้านุ่งของสตรีนิยมใช้สีแฉงกัน 3 สี ความงามของลวดลายขึ้นอยู่กับการเลือกสีของด้ายที่นำมาทอแฉงกัน

การสืบทอดยีนเพื่อทอลายขึ้นแฉง

การจั่นด้ายเพื่อสืบทอดยีนที่ทอผ้า จะทำการสืบทอดยีนเส้นด้ายยืนเข้ารูของตะกอล (เขา) ซึ่งเป็นการทอโดยใช้เขา 2 เขา ซึ่งการทอจะเหมือนการทอผ้าพื้นธรรมดาแต่ขั้นตอนที่ยากเป็นการสืบทอดยีน ซึ่งถ้าในการทอใช้ด้ายสีน้ำตาลเข้มของมะเกลือเป็นพื้นใช้สีชมพูของครั้งแฉง ใช้สีเหลืองจากใบหูกวางปั่นเข้าเกลียวกับสีมะเกลือเป็นด้ายลายไกลที่แฉงเข้าไป การทอเพื่อให้ได้ลาย 1 ตา จะต้องสืบทอดยีนเข้ารูตะกอล (เขา) ดังนี้

1. สืบทอดยีนสีน้ำตาลเข้ม 2 รู ด้ายสีดำ 1 รู ด้ายลายไกล 1 รู ด้ายสีชมพู 3 รู ด้านลายไกล 1 รู ด้ายสีดำ 1 รู ด้ายสีชมพู 2 รู นับเป็น 1 ตา ของลาย ทำสีน้ำตาลเข้ม 3 รู ขึ้นระหว่าง ตาแต่ละตา
2. จากนั้นก็ทำตามขั้นตอนในข้อ 1 เหมือนเดิม สลับกันไปเรื่อยๆ จนหมดหน้าผ้าของลายขึ้นแฉง
3. การทอเป็นการพุ่งกระสวย 1 เส้น เป็นสีน้ำตาลเข้ม สลับไปมาเมื่อเหยียบแยกเส้นด้ายยืน เหมือนทอผ้าพื้นธรรมดา

การย้อมสีธรรมชาติ

การย้อมใบหูกวาง

1. **การทำความสะอาดผ้า** นำผ้าซักในน้ำแล้วแช่น้ำด่าง และน้ำข้าวไ้วประมาณ 1 ชั่วโมง ถ้าจะให้ดีนำไปต้มพอเดือดนำเอาออก น้ำด่างได้จากการใช้ไม้ไผ่เผาแล้วนำขี้เถ้าใส่น้ำ น้ำที่ได้จะขาวใส ถ้าเป็นน้ำด่างที่ได้จากเผาต้นกล้วย น้ำที่ได้จะคล้ำ ถ้า น้ำด่างไม่มีก็สามารถใช้เกลือแทนได้

2. นำใบหูกวางสดทั้งใบแก่ ใบอ่อน สับรวมกัน ไปต้มในน้ำเดือด พอให้น้ำออกสีเหลือง ดูใบไม่ให้เปื่อยมากเพราะจะทำให้สีตาย (ย้อมฝ้ายไม่ติดสี) นำกระชอนตักใบหูกวางออก
3. นำฝ้ายที่ทำความสะอาดแล้วลงต้มกับน้ำสีประมาณ 1 ชั่วโมง คอยกลับฝ้ายเป็นระยะ ย้อมประมาณ 3 ครั้ง แต่ทุกครั้งเอาใบหูกวางสับแล้วต้มเติมน้ำสีลงไปอีก
4. เมื่อได้สีตามที่ต้องการแล้วนำฝ้ายออกจากน้ำสีบิดพอหมาดๆ นำไปลงขยี้กับน้ำค้างที่เตรียมไว้ คือ น้ำสารส้ม และน้ำปูนขาวใส ฝ้ายที่นำลงขยี้กับน้ำสารส้มจะได้สีเหลืองสด ส่วนฝ้ายที่ลงไปขยี้กับน้ำปูนขาวจะได้สีเหลืองออกน้ำตาล

การย้อมฮ้อมสด

1. นำฝ้ายทำความสะอาด
2. นำใบฮ้อมสดมาสับ ขยี้ใบฮ้อมลงในน้ำพอให้ท่วมฝ้ายที่จะย้อมเป็นการย้อมเย็น ขยี้ให้น้ำฮ้อมออก นำใบฮ้อมออกแล้วนำฝ้ายที่ทำความสะอาดแล้วลงไปแช่ พร้อมกับใส่น้ำต่างจากปูนขาวและน้ำค้างขี้เถ้าใบกล้วยแช่ทิ้งไว้ 1 ชั่วโมง จะได้ฝ้ายสีออกฟ้า
3. นำฝ้ายที่ได้มาขยี้ในน้ำละลายสารส้ม แล้วนำไปลงน้ำสีฮ้อมขี้แล้วนำมาลงน้ำสารส้มอีกจะได้สีฟ้าออกเขียว

การย้อมฮ้อมหมัก

1. นำใบฮ้อมตำให้ละเอียด ใส่ น้ำ น้ำต่างจากใบกล้วยและน้ำปูนขาว ขยำให้น้ำสีออก ทั้งไว้ 1-3 คั้น
2. นำใบฮ้อมออกนำฝ้ายลงแช่ทั้งไว้ 1-2 ชั่วโมง จะได้สีกรมท่า
3. ถ้าหมักฮ้อมไว้ 1 คั้น นำฝ้ายลงย้อมจะได้สีเขียว แต่ถ้านำออกมาลงน้ำสนิท จะได้สีออกฟ้า

การย้อมฮ้อมผสมใบหูกวาง

1. ทำความสะอาดฝ้าย (ตามวิธีเดิม)
2. นำฝ้าย ย้อมใบน้ำฮ้อม → ลงน้ำใบหูกวาง → ลงในน้ำฮ้อม → น้ำสารส้ม จะได้ฝ้ายสีเขียวสด
3. นำฝ้ายย้อมใบหูกวาง → ลงในน้ำใบฮ้อม → ลงในน้ำใบหูกวาง → ลงน้ำปูนขาวใส จะได้ฝ้ายสีเขียวเข้ม

การย้อมใบสัก

1. ทำความสะอาดฝ้ายเช่นเดียวกัน
2. นำใบสักสดสับหยาบๆ ใส่ น้ำ นำลงต้มให้น้ำสีออก ถ้าใบสักแก่จะให้สีแดง ถ้าใบสักอ่อนจะให้สีออกม่วง และต้องเป็นใบสักทอง
3. ต้มไม่ต้องให้ใบเปื่อย นำใบสักขึ้นจากน้ำสี นำฝ้ายที่ทำความสะอาดแล้วลงต้มในน้ำสีประมาณ 1 ชั่วโมง เอาไม้ค้อนกลับไปมา
4. นำฝ้ายออกจากน้ำสีบิดพอหมาดแล้วนำไปจุ่มในน้ำสารส้มจะได้ฝ้ายสีม่วงแดง แล้วแยกฝ้ายที่ย้อมสีใบสักมาจุ่มในน้ำปูนขาว ได้ฝ้ายสีชมพูอมน้ำตาล (สีกะปิ)

การย้อมครั้ง

1. นำครั้งต้มกับน้ำเอาไม้กวดๆ ครั้งเพื่อให้สีออกแล้วนำผ้ากรองเอาครั้งออก เพื่อไม่ให้ขึ้นครั่งติดฝ้าย
2. นำเส้นฝ้ายที่ทำความสะอาดแล้วลงแช่กับน้ำครั้งแล้วนำไปต้ม ถ้าต้องการให้สีเข้มให้ย้อมซ้ำ 2-3 ครั้ง พร้อมกับเติมน้ำครั้งทุกครั้ง

3. นำฝ้ายที่ย้อมสีครั้งแรก บิดพอหมาดจุ่มลงในน้ำสารส้ม แล้วนำไปย้อมสีครั้งที่ 2 จะได้ฝ้ายสีชมพู
4. นำฝ้ายที่ย้อมสีครั้งแรกบิดพอหมาด จุ่มลงในน้ำละลายปูนขาว นำไปย้อมสีครั้งที่ 3 จะได้ฝ้ายสีม่วงอมชมพู

การย้อมเม็ดคำแสด

1. นำเม็ดคำแสดแห้งไปตำให้แตก นำผ้ากรองมาห่อแล้วนำไปต้มในน้ำ ให้น้ำสีออก
2. นำฝ้ายที่ทำความสะอาดแล้วลงต้มกับน้ำสีประมาณ 1 ชั่วโมง นำขึ้นมาบิดพอหมาด
3. นำฝ้ายที่ย้อมสีแล้วจุ่มลงในน้ำสารส้ม จะได้ฝ้ายสีส้ม

การย้อมคราม

1. นำใบพร้อมก้านของต้นคราม มาต้มจนเป็นลูก แล้วแช่น้ำไว้จนถึง ใส่น้ำให้ท่วม ทิ้งไว้ 1 คืน วันที่ 2 พลิกด้านล่างขึ้นข้างบน ทิ้งไว้อีก 1 คืน
2. นำลูกครามที่ม้วนไว้ออกเหลือแต่น้ำ นำตะกร้อตีขึ้นลง จะมีฟองขึ้นมาให้ตีจนฟองหาย ก่อนตีใส่ปูนขาวกึ่งกับหมาก 1 กำมือ ทิ้งไว้ 1 คืน
3. นำผ้ากรองเย็บเป็นถุง เทน้ำที่แช่ครามด้านบนทิ้งเหลือแต่ตะกอนคราม เทน้ำตะกอนครามลงในถุงผ้ากรอง แขนงทิ้งไว้จนเป็นก้อนคราม
4. นำก้อนครามที่ได้มาใส่น้ำต่างที่ได้จากขี้เถ้าไม้ขี้เหล็กต้มน้ำและมะขวิดไม้
5. ใส่มะขวิดเผา ส้มป่อย และเปลือกมะขวิดไม้สด แช่ทิ้งไว้ประมาณ 4-5 วัน
6. นำฝ้ายที่ทำความสะอาดแล้วลงย้อมได้

เทคนิค ถ้ามีเชื้อครามอยู่ก่อนแล้วนำมาผสมในขั้นตอนที่ 4 จะให้สีสวย

การย้อมมะเกลือ

1. นำมะเกลือที่หมักไว้ (ยิ่งนานยิ่งดี) มาตำให้แตกค่อนข้างละเอียด

2. กรองเอากากออก เหลือแต่น้ำมะเกลือ นำมาผสมกับน้ำต่างจากซีเถ้าตันกล้วยและน้ำแ่มะเกลือในปริมาณ มะเกลือ 1/2 กิโลกรัม/น้ำต่าง 1 ชัน/น้ำแ่มะเกลือ 1 ชัน ผสมกัน
3. นำฝ้ายที่ทำความสะอาดแล้วมาลงขย้าให้ทั่ว แล้วนำขึ้นบิดพอหมาด ตากไว้
4. ทำการย้อมซ้ำอีก 3-4 ครั้ง โดยเติมน้ำมะเกลือที่ผสมต่างแล้วลงไปครั้งละ 2 ชัน จนได้สีออกดำ

การย้อมมะณะ (สมอ) กับมะเกลือ

1. นำเปลือกต้นมะณะสด 3 กิโลกรัม ต่อน้ำ 2 ถัง ต้ม 2 ชั่วโมง ให้น้ำสีออกดำแดง
2. นำเปลือกมะณะออก นำฝ้ายที่ทำความสะอาดแล้ว 3 กิโลกรัม ต้มต่อประมาณ 1 ชั่วโมง
3. นำฝ้ายออก บิดให้หมาด นำไปลงน้ำมะเกลือที่ผสมน้ำต่างแล้วขย้าฝ้ายให้ชุ่มน้ำมะเกลือจนทั่ว แล้วนำขึ้นมาบิดให้หมาด
4. นำฝ้ายลงย้อมซ้ำสีมะเกลืออีกประมาณ 3 ครั้ง โดยเติมน้ำมะเกลือทุกครั้งที่ย้อม
5. ฝ้ายที่ได้จะได้สีออกดำแดง

การย้อมมะพร้าวไฟ

1. นำเปลือกมะพร้าวไฟสด 10 ลูก (ฝ้าย 3 กิโลกรัมต่อมะพร้าว 5 ลูก) ต้มกับน้ำ 4 ถังประมาณ 2 ชั่วโมง ได้น้ำสี
2. นำเปลือกมะพร้าวออก นำฝ้ายที่ทำความสะอาดแล้วลงต้มกับน้ำสีประมาณ 2 ชั่วโมง
3. นำฝ้ายขึ้นมามบิดพอหมาด แล้วนำลงแช่น้ำต่างจากซีเถ้าตันกล้วย โดยใช้ น้ำต่างตันกล้วย 2 ชัน ผสมน้ำ 1 ถัง แช่ไว้ประมาณ 2 ชั่วโมง
4. นำฝ้ายขึ้นมาล้างน้ำสะอาด จะได้ฝ้ายสีน้ำตาลอมชมพู

การย้อมไม้ฝาง

1. นำไม้ฝางแห้งทำเป็นชิ้นเล็กๆ 3 กิโลกรัมต่อน้ำ 2 ถัง ต้มประมาณ 2 ชั่วโมง
2. นำไม้ฝางขึ้น นำฝ้ายที่ทำความสะอาดแล้ว 3 กิโลกรัม ลงต้มกับน้ำสีอีก 2 ชั่วโมง

3. นำฝ้ายขึ้นบิดพอหมาด ลงแช่น้ำต่างต้นกล้วยและน้ำดองมะเกลือ (น้ำต่าง 2
ชั้นต่อน้ำมะเกลือใส 2 ชั้นต่อน้ำ 2 ถัง) แช่ด้ายไว้ประมาณ 2 ชั่วโมง
4. นำฝ้ายมาล้างน้ำออก จะได้สีน้ำตาล
การย้อมไม้ดูมีกรรมวิธีเช่นเดียวกับการย้อมไม้ฝาง

บทที่ 6

การสรุปงาน

การทำวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาและรวบรวมข้อมูลตามขั้นตอนในการดำเนินการวิจัย เพื่อตอบคำถามตามวัตถุประสงค์ ดังต่อไปนี้

วัตถุประสงค์ที่ 1 เพื่อฟื้นฟูภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านสิ่งทอของกลุ่มสตรีบ้านดอยเต่า จังหวัดเชียงใหม่

ผลการวิจัย มีดังนี้

1. องค์ความรู้ด้านบริบทชุมชน สภาพทั่วไป ประวัติของชุมชนบ้านดอยเต่าพบว่าชุมชนบ้านดอยเต่า เป็นชุมชนเก่าแก่ อายุ มากกว่า 100 ปี มีประวัติศาสตร์ ตำนาน และศิลปวัฒนธรรม ที่เป็นของชุมชน
2. องค์ความรู้เรื่อง ผ้าทอบ้านดอยเต่า มีดังนี้
 - 2.1 ผ้าทอบ้านดอยเต่า แบ่งตามลักษณะการใช้งานได้ 4 ชนิด ได้แก่ ผ้าห่ม ผ้านุ่ง (ผ้าซิ่น) ผ้าผืน และผ้าทอตามลักษณะการใช้งาน เช่น ผ้าคลุมไหล่ ผ้าสไบ ผ้าพันคอ ผ้าสำหรับตัดเสื้อผ้า
 - 2.2 ภูมิปัญญาท้องถิ่น สิ่งทอ ที่แบ่งตามลักษณะของลวดลายมี 7 ลาย คือ ลายเกล็ดเต่า ลายไกล (ลายเกย) ลายซิ่นแซง ลายยมกุก ลายสองลายติดดอกน้อย และลายติดดอกใหญ่ ซึ่งองค์ความรู้และภูมิปัญญาเหล่านี้ มีอยู่ในคนรุ่นอาวุโสหรือคนเฒ่า คนแก่ เป็นส่วนใหญ่ ไม่ค่อยมีการถ่ายทอดสู่คนรุ่นปัจจุบัน หรือเยาวชน ดังนั้น งานวิจัยนี้ทำให้เกิดการรวมองค์ความรู้ด้านตัวบุคคล คือ คนเฒ่า คนแก่ ที่มีความรู้และทักษะในการทอลวดลายดั้งเดิม ทั้ง 7 ลายได้ การถ่ายทอดองค์ความรู้ด้านทักษะและคุณค่า ออกมาเป็นผืนผ้าที่มีลวดลายทั้ง 7 ลาย และทำการถ่ายทอดข้อมูล ทักษะและเทคนิคให้กับสมาชิกและเยาวชน การตรวจสอบความถูกต้องซ้ำ การบันทึกอย่างมีระบบ ซึ่งการฟื้นฟูลวดลายผ้าทอต่างๆ มีดังนี้
 1. **ผ้าลายเกล็ดเต่า** เป็นผ้าที่ใช้ด้ายยืน 2 สี สลับกันและใช้กระสวยด้ายพุ่ง 2 อันๆละ 1 สี ลักษณะของผ้าเป็นตาสี่เหลี่ยมเล็กๆ มีสันนูนขึ้นมาเกล็ดเต่า

การนำไปใช้ สามารถนำไปตัดเป็นเสื้อ ผ่าถุงและผลิตภัณฑ์ตามลักษณะการใช้งาน

2. **ผ้าลายไกล** (ลายเกย) เป็นผ้าที่มีเส้นด้ายยืนแต่ละเส้นเป็นเส้นด้าย 2 สี ปั่นเข้าเกลียวกันทุกเส้นตลอดทั้งหน้าผ้า และมีการเข้าเกลียวสลับซ้ายและขวาทำให้ผ้าที่ทอออกมาจะมีลวดลายเป็นริ้วยาวที่เกิดจากการทอ ใช้กระสวยด้ายพุ่ง 1 สี ใช้ ตัดเป็นเสื้อ ผ่าถุงหรือตามลักษณะการนำไปใช้งาน
3. **ผ้าลายขึ้นแซง** เป็นผ้าที่มีเส้นด้ายยืนสลับสีกัน 3 สี และมีเส้นด้ายยืนที่ปั่นเข้าเกลียวกันคนละสีแซงเข้าไปด้วย ผ้าจะออกมาเป็นริ้วยาวเล็กๆ ถึๆ ตามแนวเส้นด้ายยืน ใช้พื้ขนาด 10 หลบทอได้ความกว้างของผ้าขนาด 20 นิ้ว มีด้ายสีต่างๆ แซงกัน สวยงาม ซึ่งนำมาทำเป็นตัวขึ้น
4. **ผ้าลายยกมุก** เป็นผ้าที่ใช้เวลาในการเก็บด้ายยืนนานมาก เพื่อนำเส้นด้ายพุ่งพิเศษสอดใส่เข้าไปเป็นมุกหรือเป็นตาสี่เหลี่ยมมุมขึ้นมาจากผืนผ้า โดยมีอุปกรณ์พิเศษที่เรียกว่าไม้ปะ เป็นอุปกรณ์ในการแยกเส้นยืนที่เก็บไว้ ออก แล้วจึงสอดใส่กระสวยด้ายพุ่งพิเศษเข้าไปเป็นมุก ผ้าที่ทอมีความหนาแน่นไม่ใช้ทำเป็นผ้าห่ม
5. **ผ้าลายสอง** ลายสองเป็นผ้าที่มีความหนา เนื่องจากด้ายยืนทุกซี่ของตะกอลจะมี 2 เส้นใช้ตะกอล (เขา) 4 ตะกอล ด้ายพุ่งใช้ฝ้ายเส้นใหญ่ (ฝ้ายเมือง) จะทำให้เห็นลายทแยงชัดเจน การทอจะเหยียบยกเส้นด้ายยืนทีละ 2 เขา คนทอต้องใช้สมาธิในการทอ มีคุณค่าทางด้านจิตใจ ผู้ทอมีความภูมิใจที่ทอผ้าลายสองเป็นผ้าห่มให้คนที่รัก
6. **ผ้าลายติดดอกน้อย** เป็นผ้าที่ทอจากที่บ้านใช้ 4 เขา ผู้ทอต้องมีสมาธิ และมีความชำนาญในการเหยียบยกด้ายยืน ใครที่ทอเป็นจะเป็นความภาคภูมิใจ เป็นผ้าที่มีลวดลายยกดอกจากการทอ ถ้าใช้ด้ายพุ่งเส้นใหญ่จะเห็นดอกนูนขึ้นมาชัดเจน ถ้าใช้ด้ายเส้นเล็กจะเห็นดอกเล็กๆ ซึ่งคนที่มีความรู้จะดีจะมีไว้หมั่นกัน
7. **ผ้าลายติดดอกใหญ่** เป็นผ้าที่ทอโดยใช้เขา 4 เขา มีด้ายยืนในรูตะกอลแต่ละซี่ 2 เส้น ใช้ด้ายพุ่งเส้นใหญ่ เห็นลายดอกนูนขึ้นมาสวยงาม ชัดเจน มีเนื้อค่อนข้างหนา ส่วนมากใช้ทำเป็นผ้าห่ม เป็นลายที่ทอยาก คนที่มีผ้าลายดีไว้ครอบครองจะมีความภูมิใจ

2.3 วัสดุอุปกรณ์ทอผ้าที่สำคัญ ได้แก่ กี่พื้นบ้าน(กี่โบราณ) เข็นปั่นด้าย เข็นผลัด หลอด ที่จวนด้าย กระสวย

3. กระบวนการฟื้นฟูลวดลายดั้งเดิมทั้ง 7 ลาย มีการดำเนินงานดังนี้

3.1 รวบรวมข้อมูลภูมิปัญญาเกี่ยวกับลวดลายผ้าจากองค์ความรู้ที่เป็นตัวบุคคล ได้แก่ ทักษะ ประสบการณ์ ความรู้ ปัญหา

3.2 รวบรวมผ้าเก่า และฟืมลวดลายทั้ง 7

3.3 ทดลองปฏิบัติย้อมสีฝ้ายจากสีธรรมชาติ ได้แก่ ไม้แดง ไม้ขนุน ไม้ทองกวาว มะริดไม้ มะเกลือ มะพร้าวไฟและดินแดง

3.4 ผู้รู้ปฏิบัติทอผ้าลวดลายดั้งเดิมทั้ง 7 ลาย และตรวจสอบความถูกต้อง

3.5 ทำฟืมใหม่ที่ถูกต้อง แข็งแรง และหาวิธี เทคนิคการย้อมสีจากธรรมชาติ เพื่อให้สีติดทนนานยิ่งขึ้น

3.6 ถ่ายทอดความรู้และการฝึกปฏิบัติ ผู้รู้ในแต่ละลวดลายถ่ายทอดความรู้ ทักษะ ให้แก่สมาชิกในกลุ่มทอผ้า

3.7 ฝึกความชำนาญการทอลวดลายดั้งเดิมทั้ง 7 ลาย

วัตถุประสงค์ที่ 2 เพื่อพัฒนากระบวนการผลิต การจัดการวัตถุดิบ และการออกแบบผลิตภัณฑ์สิ่งทอของกลุ่มสตรีทอผ้าบ้านดอยเต่า จังหวัดเชียงใหม่

ผลการวิจัย ทีมวิจัยได้ประชุมกลุ่มเพื่อหาแนวทางในการพัฒนากระบวนการผลิต การจัดการวัตถุดิบและการออกแบบผลิตภัณฑ์สิ่งทอได้ตกลงดำเนินการร่วมกัน ดังนี้

1. พัฒนาด้านสีย้อมจากธรรมชาติ โดยศึกษาดูงานและอบรมเชิงปฏิบัติการกับกลุ่มทอผ้าบ้านโป่งคำ อำเภอสันติสุข จังหวัดน่าน ได้องค์ความรู้เกี่ยวกับขั้นตอนของการเตรียมน้ำย้อม การทำความสะอาดเส้นฝ้าย ขั้นตอนในการย้อมสีจากวัตถุดิบชนิดต่างๆ ได้แก่ ใบหูกวาง ใบฮ่อมสด ใบฮ่อมหมัก ใบสัก ใบห่อมสดผสมใบหูกวาง การย้อมครั้ง ลูกคำเงาะ (คำแสด) ใบสาบเสือ นอกจากนี้ยังได้แลกเปลี่ยนประสบการณ์ ด้านการจัดการกลุ่มอีกด้วย

2. จัดอบรมเชิงปฏิบัติการ โดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นและเทคโนโลยีร่วมกับนักวิชาการจากมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ได้เทคนิคในการย้อมสีมะเกลือ การใช้สารช่วยย้อมสี เช่น

จุนสี สารส้ม ปริมาณ อัตราส่วนในการใช้น้ำ ฝ้าย และระยะเวลาในการย้อมรวมถึงขั้นตอนในการย้อมที่ถูกต้อง

3. การพัฒนาด้านลวดลายและการทอได้จัดเวทีปรึกษาแลกเปลี่ยนความรู้และประสบการณ์กับกลุ่มอื่น ด้านการจัดการกลุ่ม การสร้างเครือข่ายด้านการตลาด กำลังการผลิต ลวดลายสามารถศึกษาได้จากตัวอย่างและผสมผสานลวดลายดั้งเดิม ซึ่งจากการดูลวดลายของกลุ่มต่างๆ แล้วจึงกลับมาดูลวดลายดั้งเดิมของตนเองเห็นว่าลายไกล (ลายเกย) และลายขึ้นแข่งมีคุณค่าทางด้านการนำมาใช้ประโยชน์ได้หลากหลาย ส่วนใหญ่ของสมาชิกทอกันได้และยังไม่มีกลุ่มใดทำจึงเห็นพ้องต้องกันให้นำลายไกล และลายขึ้นแข่งเป็นลายเอกลักษณ์ของกลุ่ม

4. ด้านพัฒนาการจัดการวัตถุดิบในการย้อมสี ได้เรียนรู้และฝึกปฏิบัติการย้อมสี ที่ถูกวิธีทำให้สิ้นเปลืองวัตถุดิบน้อยลง ได้สีตามต้องการ และได้พืชต้นไม้ที่ให้สีเพิ่มขึ้นจากเดิม เช่น ใบฮ่อม ดอกคำแสด ครั่ง ใบหูกวาว ใบสัก ใบสาบเสือ และคราม มีการนำพืชที่ให้สีมาขยายพันธุ์ในท้องถิ่น ได้แก่ เมล็ดคำแสด ครั่ง คราม และใบฮ่อม

5. การวางรูปแบบลวดลายเอกลักษณ์และออกแบบผลิตภัณฑ์ ได้ทดลอง ทอผ้า ลวดลายดั้งเดิมทั้ง 7 ลาย มาตรวจวิเคราะห์ความถูกต้องร่วมกันและร่วมกันออกแบบผลิตภัณฑ์ โดยใช้ลวดลายทั้ง 7 ลายทอเป็นผลิตภัณฑ์ ได้ทอผ้าเกล็ดเต่าเป็นผ้าคลุมไหล่ ผ้าลายสองเป็นผ้าปูโต๊ะ ลายยกมุก ลายดีดดอกน้อย ลายดีดดอกใหญ่ และลายไกลเป็นผ้าผืน ลายขึ้นแข่งทำเป็นตัวขึ้น โดยมีหัวขึ้นสีขาวแซมด้วยข้อสี่ครั้ง ตีนขึ้นเป็นสีน้ำตาลเข้ม เย็บต่อด้วยมือกับตัวขึ้น

เมื่อทอผ้าเป็นผืนและเป็นผลิตภัณฑ์ออกมาแล้ว จึงนำมาร่วมกันตรวจวิเคราะห์ชิ้นงาน และตกลงร่วมกันเลือก ผ้าลายไกลและขึ้นแข่งเป็นเอกลักษณ์ของกลุ่ม เนื่องด้วยเหตุผล คือ ผ้าลายไกลยังไม่มีกลุ่มไหนผลิต รวมทั้งลายขึ้นแข่งด้วยและลายขึ้นแข่งถือว่าเป็นลายที่คนในชุมชนยังคงทอเป็นตัวขึ้นสวมใส่กันอยู่ในปัจจุบันนี้แต่ใช้ด้ายที่ย้อมจากสีเคมีทอ

การออกแบบผลิตภัณฑ์ ได้ประชุมปรึกษากันเพื่อวางรูปแบบผลิตภัณฑ์ต่างๆ และการแปรรูป ได้แก่ ผ้าพันคอหรือผ้าคลุมไหล่ ผ้าปูโต๊ะ ผ้ารองจาน ผ้าขึ้น แปรรูปเป็นเสื้อหมอนอิง และกระเป๋าใส่มือถือ จากนั้นร่วมกันปฏิบัติการทำรูปแบบผลิตภัณฑ์และการแปรรูปได้ ผ้าพันคอหรือผ้าคลุมไหล่ 30 ผืน ผ้าปูโต๊ะ พร้อมผ้ารองจาน 10 ชุด ผ้าลายขึ้นแข่ง 2 ผืน กระเป๋าใส่มือถือ 15 ใบ หมอนอิง 15 ใบ นำผ้าลายเกยแปรรูปเป็นเสื้อคอจีนและคอกลม แขน 3 ส่วน กระดุมผูกจำนวน 2 ตัว

วัตถุประสงค์ข้อที่ 3 เพื่อพัฒนาอาชีพกลุ่มทอผ้าบ้านดอยเต่า ให้มีความสามารถในการวางแผนด้านการตลาดของตำบลดอยเต่า

ผลการวิจัย ทีมวิจัยและสมาชิกได้ประชุมปรึกษาร่วมกัน โดยดำเนินการ ดังนี้

1. ได้จัดตั้งกลุ่ม เป็นกลุ่มทอผ้าดอยเต่า (สีธรรมชาติ) มีประธานกลุ่ม รองประธาน และคณะกรรมการผู้รับผิดชอบ โดยแจ้งไว้ที่อำเภอดอยเต่า นอกจากนี้ ได้นำผ้าลายไกลไปจดทะเบียนลิขสิทธิ์ภูมิปัญญาของกลุ่มทอผ้าดอยเต่าที่พาณิชย์จังหวัด เพราะยังไม่มีกลุ่มไหนทำ
2. ได้ขยายเครือข่ายการผลิตไปยังกลุ่มทอผ้าในท้องถิ่นใกล้เคียง และถ่ายทอดให้กับเยาวชนในท้องถิ่น โดยร่วมกับโรงเรียนชุมชนบ้านดอยเต่า
3. จัดแสดงสินค้าในงาน 1 ตำบล 1 ผลิตภัณฑ์ 2 ครั้ง ที่กรุงเทพฯ และแสดงสินค้าในระดับท้องถิ่น ในงานโครงการหลวง 1 ครั้ง เพื่อเผยแพร่ผลิตภัณฑ์ของกลุ่ม นอกจากนี้ได้ทำเครื่องหมายการค้าของกลุ่มเป็นโลโก้ ติดที่ภาชนะใส่สินค้าเป็นถุงกระดาษสาจำนวน 500 ใบ ลงเว็บไซต์ของตำบล และจัดทำหนังสือภูมิปัญญาสิ่งทอดอยเต่า เป็นข้อมูลเกี่ยวกับลวดลายดั้งเดิมทั้ง 7 ลายและการย้อมสีธรรมชาติ สีต่างๆ ของกลุ่ม
4. นำผลการวิจัยเสนอและเผยแพร่ต่อชุมชนดอยเต่า โดยเชิญผู้นำชุมชน คณะกรรมการองค์การบริหารส่วนตำบล นายอำเภอ พัฒนาการอำเภอ และสมาชิกกลุ่ม โดยมีเอกลักษณ์ของกลุ่มเป็นผ้าลายไกล และผ้าชิ้นแขง ย้อมสีจากธรรมชาติ

ปัญหาและอุปสรรค ในการทำวิจัยครั้งนี้ ทีมวิจัย ประสบปัญหาและอุปสรรค ดังนี้

1. ปัญหาการใช้เวลาในการทำงาน ตามสัญญาในการวิจัยให้เวลา 18 เดือน แต่ในการลงมือทำจริง ใช้เวลาเกือบ 36 เดือน เนื่องจากบางกิจกรรมตรงกับช่วงงาน เทศกาล ทำนา เก็บลำไย เก็บหอม และกระเทียม ซึ่งสมาชิกส่วนใหญ่มีอาชีพหลักรับจ้าง อาชีพทอผ้าเป็นอาชีพเสริม บางกิจกรรม ทำร่วมกับทางโรงเรียน เช่น กิจกรรมการถ่ายทอด ซึ่งต้องใช้เวลาเรียนของนักเรียน 1 เทอมการศึกษา โดยจัดเข้าเป็นวิชา 1 วิชาของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่

- 3 คือ กลุ่มวิชาชีพทอผ้า แต่ในช่วงที่ขยายเวลาทำงานออกไปทางกลุ่มและสมาชิกได้มีการพัฒนาทักษะการทอและการย้อมมากขึ้นพร้อมกับได้ข้อมูลที่มีความสำคัญใหม่ๆ เพิ่มเติม อีกทั้งในช่วงการทำงานช่วงแรกจะใช้เวลาส่วนใหญ่ ในการสร้างความเข้าใจกับสมาชิกที่เข้าร่วมกิจกรรมในกระบวนการทำงานและวัตถุประสงค์ของโครงการ
2. ปัญหาการบันทึกข้อมูล สมาชิกที่มีวิสัยส่วนใหญ่เป็นคนแก่ และเขียนหนังสืออ่านหนังสือไม่ได้ การเก็บข้อมูลและการปฏิบัติงานใช้วิธีการจำ บางกิจกรรมฝึกฝนกันเองในกลุ่มของสมาชิกจึงไม่มีการจดบันทึก เมื่อมาประชุมสรุปงานกันอีกครั้งบางทีข้อมูลก็อาจมีคลาดเคลื่อนไป ต้องทำซ้ำใหม่
3. ปัญหาการมีส่วนร่วมของสมาชิก ในช่วงแรกจะมีชาวบ้านให้ความสนใจในกิจกรรมของโครงการเป็นจำนวนมาก แต่พอทำไปได้ระยะหนึ่ง จะมีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา คนเก่าออกคนใหม่เข้ามาต้องทำความเข้าใจกับวัตถุประสงค์ของโครงการใหม่ จำนวนสมาชิกลดลงเรื่อยๆ เนื่องจากมีภาระงานประจำวัน อาชีพรับจ้างเพื่อปากท้อง แต่ยังเป็นสมาชิกของกลุ่มทอผ้าอยู่
4. ปัญหาการตามหาตัวผู้รู้ที่มีองค์ความรู้เรื่องลวดลายผ้า เนื่องจากการทอลวดลายผ้าลายดั้งเดิมทั้ง 7 ลาย ชาวบ้านได้เลิกทอแล้วเป็นเวลานาน และส่วนใหญ่จะเป็นคนแก่อายุ 65 ขึ้นไปที่สามารถทอลวดลายดั้งเดิมที่ยากๆ ได้ เมื่อทำการทดลองทอขึ้นมา เมื่อตรวจวิเคราะห์ดูลวดลายยังมีผิดอยู่มาก อันเนื่องจากความจำที่มีหลงลืมทั้งความเมื่อยล้าบ้างทำให้การทอบางลายใช้เวลาานเพราะต้องทอซ้ำเพื่อให้ถูกต้อง
5. ปัญหาเรื่องฟืม ฟืมที่ใช้ทอลวดลายดั้งเดิมเป็นฟืมเก่าและส่วนมากเป็นฟืมเล็ก ทอผ้าได้ผืนผ้าหน้าแคบ เนื่องจากเป็นฟืมเก่า เวลาทอไปชี้ฟืมหักบ้างโยกบ้างทำให้เสียเวลาในการทอและต่อด้าย จึงตามหาคนทำฟืมใหม่ ให้ทอผ้าได้หน้ากว้างขึ้นแต่คุณภาพก็ไม่ได้เวลาทอผ้าไปชี้ฟืมโยกทำให้ลายออกมาไม่สวยงาม
6. ปัญหาการสืบทอดลวดลาย ลวดลายดั้งเดิมเป็นลายที่ทอยาก และใช้เวลานานในการสืบขึ้นก็ การทอต้องใช้ความประณีต ความชำนาญ ลายบางชนิดไม่สามารถทอด้วยกี่กระตุกได้ ทำให้เป็นปัญหาที่เกี่ยวกับรายได้ เพราะชาว

บ้านนำไปเปรียบเทียบกับการทำงานที่กระตุกที่สามารถทำได้เร็วกว่าทำรายได้ได้มากกว่า

ความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นหลังจากงานวิจัย

จากการสรุปงานและการสังเกตของทีมนักวิจัยเอง จากการแสดงความคิดเห็นของผู้เข้าร่วมกิจกรรมเวที วิทยากรทั้งในท้องถิ่นและนอกท้องถิ่น และนักวิชาการที่เป็นวิทยากรพิเศษก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงต่อทีมนักวิจัย ต่อกลุ่มสมาชิกและต่อชุมชนบ้านดอยเต๋าดังนี้

1. รู้คุณค่าของผ้าลวดลายดั้งเดิม สมาชิกในทีมนักวิจัยและสมาชิกของกลุ่มที่เคยทอผ้าลวดลายดั้งเดิม และไม่รู้ประวัติ คุณค่าของลวดลาย เมื่อสิ้นสุดโครงการสามารถทอผ้าลวดลายดั้งเดิมได้มากกว่า 2 ลาย และสามารถให้ข้อมูลแก่ลูกค้าหรือผู้ที่มีความสนใจในเรื่องคุณค่าของลวดลายได้
2. สมาชิกมีความมั่นใจในการพูด การคิด และการแสดงออกจากการที่มีการจัดเวทีสนทนากลุ่ม ชักถาม สรุปบทเรียน ทำให้มีความมั่นใจในการตอบคำถาม เรียบเรียงความคิดเป็นขั้นตอน เป็นเหตุเป็นผล มากขึ้น
3. มีความรู้และทักษะด้านการย้อมสีจากธรรมชาติ ซึ่งจากเดิมสมาชิกไม่สามารถปฏิบัติได้ถูกต้องตามขั้นตอน เมื่อได้ทำวิจัยแล้ว สามารถมีความมั่นใจในการปฏิบัติการย้อมและสามารถหาพืชพันธุ์อื่นๆ มาทดลองได้อีก
4. ได้ฝึกจิตใจสมาธิและความอดทน การทอผ้าเป็นงานที่มีความประณีตโดยเฉพาะลวดลายดั้งเดิมที่ทั้งกันไปมากกว่า 30 ปี จึงต้องใช้สมาธิและความอดทน เป็นการฝึกทางด้านจิตใจ สมาชิกที่ทอจะพูดกันว่า เป็นลายที่ทอยาก ต้องมีสมาธิ จึงจะทอได้ถูกจึงส่งผลให้อารมณ์เย็นขึ้น ความเป็นคนอารมณ์ร้อนก็ลดลง
5. สามารถทำงานร่วมกับคนอื่นได้ ในทีมนักวิจัยและสมาชิกประกอบด้วยบุคคลที่มีวัย การศึกษา ประสบการณ์ สถานภาพครอบครัวและความคิดเห็นแตกต่างกันหัวหน้าทีมนักวิจัยจึงต้องพัฒนาความสามารถในการบริหารจัดการ การประสานงาน และการวางแผนในการดำเนินการ เพื่อให้สมาชิกในทีมสามารถทำงานร่วมกันได้อย่างมีความสุข

6. สร้างความภูมิใจให้กับสมาชิก ที่สามารถทอผ้าลวดลายดั้งเดิมได้ และสามารถย้อมสีจากธรรมชาติได้ ก่อเกิดเป็นความรักที่ต้องการจะอนุรักษ์ไว้
7. เกิดผลดีทางด้านอาชีพและรายได้ ชาวบ้านมีความสนใจในการจัดตั้งกลุ่ม เมื่อได้เห็นชิ้นงาน การจัดแสดงสินค้า และทางองค์กรของรัฐให้การสนับสนุน สมาชิกสามารถกำหนดราคาขายของสินค้าเองได้ และเมื่อลูกค้าที่ได้ทราบถึงขั้นตอนในการสร้างผืนผ้า แต่ละลวดลายแล้ว จะบอกว่าต่อไปจะไม่ต่อรองราคาผ้าแล้ว ซึ่งเป็นการเพิ่มรายได้แก่ กลุ่มทอผ้า

ความเปลี่ยนแปลงที่มีต่อชุมชน

1. ความสัมพันธ์ของคนในชุมชน จากการที่ทีมวิจัยออกไปเก็บข้อมูล ตั้งแต่เริ่มตามหาผืนผ้าลวดลายดั้งเดิม หาตัวผู้รู้ การพูดคุยสนทนา ทำให้เกิดความสัมพันธ์ และความร่วมมือจากคนในชุมชนที่ช่วยกันค้นหา แนะนำ คนที่ไม่เคยได้พูดคุย พบปะกัน ได้มีความสัมพันธ์กัน ทำให้ผู้นำและคนในท้องถิ่นทราบว่ามีกิจกรรมนี้เกิดขึ้นในหมู่บ้าน
2. ได้สร้างเสริมคุณค่าให้แก่ผู้สูงอายุ ซึ่งผู้สูงอายุมักจะถูกกลืนหรือเป็นบุคคลที่ควรจะถูกปล่อยอยู่บ้าน แต่ความสำเร็จของงานวิจัยครั้งนี้จะขาดผู้รู้และผู้สูงอายุไม่ได้ ข้อมูลความรู้ ทักษะ ประสบการณ์ต่างๆ เกี่ยวกับลวดลายดั้งเดิมซึ่งถือว่าเป็นมรดกทางวัฒนธรรมล้วนแต่นำมาจากผู้สูงอายุทั้งสิ้น ในคนรุ่นใหม่ไม่มีความสามารถทอได้แล้ว และไม่รู้จักลวดลายดั้งเดิมที่มีในท้องถิ่นของตนเองด้วยซ้ำ งานวิจัยนี้จึงสร้างความภูมิใจและคุณค่าให้กับผู้สูงอายุมามีบทบาทที่สำคัญในการฟื้นฟูภูมิปัญญาหรือองค์ความรู้ความเป็นตัวตนของท้องถิ่น
3. สร้างคุณค่าทางการศึกษา สถานศึกษาที่อยู่ในชุมชนมีความต้องการที่จะนำเนื้อหาความรู้ทางด้านลวดลายดั้งเดิม บรรจุเป็นหลักสูตรท้องถิ่นทางด้านกลุ่มวิชาชีพ ซึ่งในครั้งนี้ได้นำนักเรียนกลุ่มวิชาชีพมาเข้าร่วมฝึกทักษะ และรับการถ่ายทอดความรู้จากผู้สูงอายุในทีมวิจัย
4. สร้างความภูมิใจและคุณค่าของผ้าทอ เมื่อชาวบ้านในชุมชนได้เห็นชิ้นงานและลวดลายที่สวยงามของผ้าลวดลายดั้งเดิมแล้ว ได้มีการสั่งให้สมาชิกกลุ่มทอให้บ้างและชื่นชมในความงาม

บทเรียนจากชาวบ้านและทีมวิจัย

1. มีการแลกเปลี่ยนองค์ความรู้กันระหว่างทีมวิจัย และชาวบ้าน ทั้งในด้านการย้อมสี และเรื่องลวดลาย เช่น เวลาคุยกับชาวบ้านที่เป็นผู้เฒ่า ผู้แก่ เรื่องสี ย้อมผ้าจะแนะนำพันธุ์ไม้ที่ใช้ย้อมเพื่อให้สีแดง คือไม้บวญ น้ำค้างที่ใช้ในการย้อมสีครามสามารถใช้ไม้ลำไยผสมกับไม้ขี้เหล็กได้ มีการแนะนำเรื่องลายผ้าเมื่อนำผ้าเก่าๆ มาให้ดู
2. ชาวบ้านที่เป็นคนเฒ่าคนแก่ มีความชื่นชมกับการฟื้นฟูลวดลายดั้งเดิมขึ้นมาใหม่ซึ่งถึงแม้ว่าจะขายไม่ได้ แต่ก็อยากให้ลูกหลานรุ่นหลังได้เห็น ได้รู้จัก ดังเช่น ลุงก๊วย และลุงสุข ได้กล่าวเหมือนกันว่า การเขียนคัมภีร์โบราณ และการดำนาคา เดี่ยวนี้เด็กรุ่นใหม่ไม่รู้จักและทำไม่เป็นกันแล้ว
3. ชาวบ้านที่รู้ว่ากลุ่มทอดผ้าดอยเต่า ย้อมสีธรรมชาติ บอกว่าถ้ามีเวลาว่างจะไปดูที่กลุ่ม เช่นเดียวกับ นางชื่น บันจันะ อายุ 55 ปี บอกว่า มีชาวบ้านชื่อ ป้ามุน ตอนนี้ป่วยอยู่เป็นโรคเกี่ยวกับระบบหายใจ เพราะทอดผ้าจากการย้อมสีเคมีมาก เวลาทอดผ้างานเร่งจะไม่ค่อยใส่ผ้าปิดจมูก ตาก็เริ่มมองไม่ค่อยเห็น ทั้งข้าวและน้ำดื่มจะเหม็นกลิ่นสี เช่นเดียวกับพี่อัมพร บอกว่าเคยทดลอง ย้อมสีเคมี 1 วัน จะมีอาการปวดหัว เวลาทอดจะคันตามตัว แต่พออีกวันมาย้อมสีธรรมชาติจะไม่มีอาการอะไรเลย แสดงว่าชาวบ้านเริ่มจะเห็นประโยชน์และโทษของสีธรรมชาติและสีเคมี
4. ทางด้านการศึกษาโดยเฉพาะนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 และคุณครูสิรินนา จากโรงเรียนชุมชนบ้านดอยเต่า ที่มารับการถ่ายทอดจากกลุ่มแม่บ้าน คุณครูบอกว่า ตอนนี้เด็กนักเรียนทอดผ้าลายดั้งเดิมได้หลายลายเช่น ลายสองลายติดอกใหญ่ ลายติดอกน้อย ลายยกมุก ซึ่งคุณเฒ่าคนแก่ พ่อ แม่ เห็นลูกหลานทอดผ้าได้ก็มีความภูมิใจ และเริ่มเห็นคุณค่าของการทอดผ้า จะช่วยหาเครื่องมือการทอ ฟืมต่างๆ มาให้ สมัยก่อนจะนำฟืม ก็ทอดผ้ามาขายหมดเดี๋ยวนี้จะเก็บไว้ให้ลูกหลาน และยังให้ความรู้เรื่องสีย้อมจากธรรมชาติว่าไม่มีอันตรายต่อร่างกาย นอกจากนี้ทางโรงเรียนได้ให้สวมใส่เสื้อพื้นเมืองกันทุกวันศุกร์

5. ในส่วนของทีมวิจัย และสมาชิกกลุ่มทอผ้า ซึ่งคุณอัมพร แดงโน และพี่แก้ว แบนถี มีความภาคภูมิใจว่า ลวดลายดั้งเดิมที่เคยทำกันมานานแล้ว ถ้าไม่มีการฟื้นฟูขึ้นมาในวันนี้ก็จะสูญหายไปควรมีการอนุรักษ์ไว้และถ่ายทอดให้ลูกหลาน เยาวชนรุ่นหลังได้เรียนเป็นความรู้ติดตัวไว้ ช่วยกันทำช่วยกันคิดจะได้ไม่สูญหาย ส่วนแม่ทอง อยากให้มีตลาดรองรับมากขึ้นอยากให้มีเงินทุนหมุนเวียนในกลุ่ม และยังบอกอีกว่า ทุกวันนี้ยังทอผ้าไหมไว้ใช้เองถึงแม้จะมีผ่านวมาขายก็จริง แต่ไม่สะดวกในการนำมาหมไปไหน และหมได้ไม่ตลอดทั้งตัว
6. ส่วนกลุ่มทอผ้า ตอนนีก็มีการสั่งผ้าพันคอเข้ามา แต่ทอไม่ทันเพราะกำลังผลิตยังมีน้อย

ข้อเสนอแนะ

1. ในการวิจัยโดยใช้กระบวนการมีส่วนร่วมกับชาวบ้าน นักวิจัยควรทำความเข้าใจกับสมาชิกทีมวิจัยท้องถิ่นให้ชัดเจน ถึงวัตถุประสงค์ของโครงการ และการดำเนินการวิจัยในแต่ละกิจกรรม และควรรหาทีมวิจัยที่มีจิตสำนึก หรือมีความตั้งใจเข้าร่วมทำกิจกรรมด้วยความสมัครใจจริงเพื่อลดปัญหาด้านการทำงานร่วมกันและงบประมาณ
2. การสืบทอดลวดลายดั้งเดิมของชุมชนดอยเต่า สามารถทำได้โดยการสร้างจิตสำนึกความตระหนักในคุณค่า ซึ่งจะก่อให้เกิดความภาคภูมิใจ ความชื่นชม และความรัก ทำให้เกิดการใช้ผ้าทอจากลวดลายดั้งเดิมกันอย่างแพร่หลายในชุมชนบ้านดอยเต่าเอง เพื่อให้เป็นที่ประจักษ์แก่สังคมภายนอกได้เห็นคุณค่าและความสำคัญ ตลอดจนลูกค้าที่เข้ามาซื้อสินค้าผ้าทอ หากปรากฏการณ์เหล่านี้เกิดขึ้นได้ จะทำให้ชุมชนและกลุ่มทอผ้ามีอัตลักษณ์ของตนเองจากคุณค่า ความภูมิใจ จะแปรไปสู่คุณค่าทางเศรษฐกิจ ก่อเกิดอาชีพ ผู้สืบทอดการทอผ้าลวดลายดั้งเดิมทั้ง 7 ลายก็จะมีมากขึ้น
3. งานทอผ้าเป็นงานที่มีผลกระทบต่อสุขภาพของผู้ทอ โดยเฉพาะการทอด้วยกี่พื้นบ้านมีลักษณะเล็ก เตี้ย คนที่มีรูปร่างสูง ขาวยาว ต้องนั่งกางขามาก คนตัวเล็ก แขนสั้น จะต้องเอื้อมเพื่อสอดใส่กระสวยจนสุดมือ การโยกตัวเพื่อการกระแทกพิมพ์ทำให้ต้องใช้พลังกล้ามเนื้อส่วนท้องและแขนมาก การ

เคลื่อนไหวร่างกายในการทอผ้าลักษณะนี้ทำให้เกิดการปวดเมื่อย เมื่อยล้า มีผลต่อการผลิตและความถูกต้องของลาย จึงควรมีการวิจัยเพื่อหาแนวทาง หรือวิธีในการแก้ผลกระทบที่มีต่อสุขภาพของการใช้ที่พื้นบ้านเป็นเครื่องมือ ในการทอผ้า เพื่อให้เกิดการพัฒนาอาชีพ ทอผ้าลวดลายที่ถือว่าเป็นมรดก ทางวัฒนธรรมต่อไป

4. การศึกษาวิจัยในครั้งนี้เป็นการฟื้นฟูลวดลายดั้งเดิมของชุมชนดอยเต่า เพื่อ พัฒนาด้านอาชีพ แต่เนื่องจากความจำกัดด้านเวลาและงบประมาณในการ สืบทอดลวดลายผ้าดั้งเดิมที่เป็นมรดกทางวัฒนธรรมของท้องถิ่น ควรมีการ ให้การสนับสนุนและศึกษาค้นคว้าเรื่องลายผ้าเพิ่มเติม ตลอดจนวิธีการทอ ลายผ้าอื่นๆ การยอมรับธรรมชาติและการบริหารจัดการกลุ่มเพื่อองค์ความรู้ ที่ได้จากครั้งนี้จะได้ไม่สูญเปล่า สามารถเผยแพร่ความรู้ในกลุ่มสมาชิกให้ เกิดความเข้มแข็งและยั่งยืนต่อไป
5. การศึกษาเก็บรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับผ้าทอพื้นบ้านในครั้งนี้มีขอบเขตพื้นที่ การศึกษาเฉพาะชุมชนดอยเต่า หมู่ 3 หมู่ 6 และหมู่ 10 เท่านั้น แต่จากการ ศึกษายังพบว่ามีผ้าลักษณะเดียวกันในพื้นที่อื่นๆ ทั้งในท้องถิ่นที่ใกล้เคียง กันและต่างท้องถิ่น จึงควรมีการศึกษาเพิ่มเติมเรื่องผ้าที่มีลักษณะเหมือน กันในขอบเขตพื้นที่ในจังหวัดเดียวกัน และศึกษาเชิงเปรียบเทียบลวดลาย ผ้าในเขตชุมชนเดียวกันกับต่างท้องถิ่นเพื่อเป็นการยืนยันความเป็นเอกลักษณ์ของผ้าท้องถิ่น

ตอบคำถามหลักในการวิจัย คำถามหลักในการวิจัยมีดังนี้

ข้อที่ 1 การฟื้นฟูภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านสิ่งทอของบ้านดอยเต่าเป็นอย่างไร และ กระบวนการพัฒนาสีย้อมผ้า ลวดลายผ้า และการจัดการวัตถุเป็นอย่างไร

รายละเอียดของคำตอบอยู่ในบทที่ 3 การดำเนินการวิจัย ซึ่งกล่าวถึงกระบวนการ ฟื้นฟูภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านสิ่งทอ คือ ลวดลายดั้งเดิมของบ้านดอยเต่า และกระบวนการ พัฒนาสีย้อมผ้า ลวดลายผ้าและการจัดการวัตถุ ซึ่งกระบวนการต่างๆ จะเกิดไปด้วยกัน โดยมีขั้นตอนสรุปได้ ดังนี้

1. กระบวนการสืบค้นรวบรวมข้อมูล องค์ความรู้ ประมวล และตรวจสอบ เพื่อ ให้ข้อมูลและองค์ความรู้ที่ถูกต้อง

2. กระบวนการฝึกปฏิบัติ เป็นการร่วมกันปฏิบัติจริงของผู้รู้ ในแต่ละลวดลาย เพื่อสร้างองค์ความรู้และยืนยันความถูกต้องขององค์ความรู้ที่ได้ประมวลมา
3. กระบวนการถ่ายทอดองค์ความรู้ให้แก่สมาชิก โดยการให้สมาชิกได้ลงมือปฏิบัติจริงและตรวจสอบความถูกต้อง
4. กระบวนการอบรมเชิงปฏิบัติการเกี่ยวกับสีย้อมผ้ากับกลุ่มทอผ้าที่มีความสำเร็จในด้านสีย้อมผ้าจากธรรมชาติ และปฏิบัติการเชิงเทคนิคร่วมกับวิทยากร นักวิชาการ ทำให้มีกระบวนการย้อมสีที่ถูกต้องขึ้นตอน ทำให้สิ้นเปลืองวัตถุดิบน้อยลง และยังรวบรวมขยายพันธุ์พืชที่ให้สีไว้ในท้องถิ่น นอกจากนี้ยังเน้นการใช้สีที่ได้จากวัตถุดิบที่ไม่เป็นการทำลายสิ่งแวดล้อม เช่น การนำไปไม้ ไข่ผลหรือเมล็ดมากกว่าการใช้เปลือกไม้และราก
5. กระบวนการพัฒนาด้านลวดลาย ได้มีการประชุม ปรึกษา แลกเปลี่ยนประสบการณ์กันระหว่างกลุ่มทอผ้ากลุ่มอื่น นำตัวอย่างผ้ามาทดลองฝึกทอ และผสมผสานจากลวดลายดั้งเดิม

ข้อที่ 2 เจื่อนไซและปัจจัยในกระบวนการพัฒนารูปแบบเอกลักษณ์ของกลุ่มทอผ้า ตำบลดอยเต่า จะดำเนินการได้เป็นอย่างไร

กระบวนการนี้เกิดจากการที่ทดลองทอผสมผสานลวดลาย การนำผ้าลวดลายจากกลุ่มอื่นมาทดลองทอ ทำให้มองเห็นเอกลักษณ์ของผ้าแต่ละผืนของแต่ละกลุ่มจึงมีความคิดที่จะหาเอกลักษณ์ของกลุ่มขึ้นมา โดยการเลือกลวดลายดั้งเดิมที่สมาชิกทอกันได้ทุกคน พิมพ์ได้ไม่ยาก เป็นลายที่ยังไม่มีกลุ่มใดทอ และเป็นลายที่คนในชุมชนยังนิยมใช้กันอยู่คือ ลายไกล และลายขึ้นแส ซึ่งชาวบ้านบอกว่าตั้งแต่สมัยก่อนจนปัจจุบัน คนในชุมชนยังคงนุ่งขึ้นลายขึ้นแสอยู่ จึงนำลายขึ้นแสมาทำเป็นตัวขึ้น แล้วใส่ตีนขึ้นสีเข้มที่เป็นพื้นของลายขึ้นแส ส่วนหัวขึ้นเป็นสีขาว แซมด้วยข้อสีชมพูเพื่อแสดงความเป็นเอกลักษณ์เมื่อมีผ้าขึ้นแล้วควรใส่คู่กับเสื้อที่ตัดจากผ้าลายไกล ในสมัยก่อนมีการนำผ้าลายไกลมาตัดเย็บเป็นเสื้อคอกลมแขน 3 ส่วน กระดุมผูกเช่นกัน อย่างไรก็ตามสมาชิกมีความต้องการจะขอผ้าจากโครงการเพื่อนำไปทอผ้าสวมใส่ นอกจากนี้โรงเรียนในชุมชนยังได้มาสั่งทอผ้าลายไกลเพื่อนำไปตัดเสื้อใส่กับผ้าขึ้น

ข้อที่ 3 การฟื้นฟูภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านสิ่งทอของบ้านดอยเต่าจะนำไปสู่การพัฒนาเป็นอาชีพเสริมได้อย่างไร

จากการที่ได้ผ่านการปฏิบัติการทอผืนด้ายดั้งเดิมแล้ว ชาวบ้านและสมาชิกสามารถคิดคำนวณการใช้ฝ้าย คิดคำนวณต้นทุน กำหนดราคาขายได้ ขยายเครือข่ายทางด้านการตลาดและกำลังผลิตไปยังหมู่บ้านอื่นในชุมชน และชุมชนใกล้เคียง รวมสมาชิกเป็นกลุ่มทอผ้าดอยเต่า ที่สามารถผลิตเอง กำหนดราคาเอง สามารถจำหน่ายเองได้ และที่น่าสนใจคือสมาชิกสามารถให้คำตอบและอธิบายให้กับลูกค้าที่เข้ามาซื้อได้

บรรณานุกรม

- สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. 2527. อำเภอดอยเต่า จังหวัดเชียงใหม่: เศรษฐกิจสังคม ประชากรและโครงสร้างพื้นฐาน. เชียงใหม่: คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- มูลนิธิสารานุกรมวัฒนธรรมไทย ธนาคารไทยพาณิชย์. 2542. สารานุกรมวัฒนธรรมไทย ภาคเหนือ เล่ม4. กรุงเทพฯ: บริษัทสยามเพรส แมเนจเม้นท์จำกัด.
- องค์การบริหารส่วนตำบลดอยเต่า. 2545. เอกสารข้อมูลความจำเป็นพื้นฐาน: สภาพเศรษฐกิจสังคม ปัญหา และความต้องการตลอดจนศักยภาพของตำบลดอยเต่า. เชียงใหม่: องค์การบริหารส่วนตำบลดอยเต่า จังหวัดเชียงใหม่.
- อัจฉรา สโรบล. 2544. รูปแบบของผลิตภัณฑ์หัตถกรรมเสื้อผ้าพื้นบ้านในจังหวัดเชียงใหม่: กรณีศึกษากลุ่มแม่บ้านเกษตรกร. เชียงใหม่: คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- อ้อมจิต กันทาใจ. 2535. ผ้าฝ้ายทอมือจอมทอง. เชียงใหม่: คณะวิจิตรศิลป์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

ผู้ให้ข้อมูล

1. ยายลุน ปัญญามี อายุ 84 ปี บ้านเลขที่ 43 บ้านแปลง 8 หมู่ 3 ต.ท่าเดื่อ อ.ดอยเต่า ข้อมูลด้านลวดลายผ้า
2. ยายทองคำ ทะชมภู อายุ 76 ปี บ้านเลขที่ 65 บ้านแปลง 8 หมู่ 3 ต.ท่าเดื่อ อ.ดอยเต่า ข้อมูลด้านลวดลายผ้า
3. ยายแก้ว วันดี อายุ 74 ปี บ้านเลขที่ 80 บ้านแปลง 8 หมู่ 2 ต.ท่าเดื่อ อ.ดอยเต่า ข้อมูลด้านลวดลายผ้า
4. ยายสมนา เปี้ยตัน อายุ 75 ปี บ้านเลขที่ 39 บ้านแปลง 8 หมู่ 3 ต.ท่าเดื่อ อ.ดอยเต่า ข้อมูลด้านลวดลายผ้า
5. ยายแยง ตันใจ อายุ 76 ปี บ้านเลขที่ 80 บ้านแปลง 8 หมู่ 3 ต.ท่าเดื่อ อ.ดอยเต่า ข้อมูลด้านลวดลายผ้า
6. นางจันทร์หอม ปาโต๊ะ อายุ 49 ปี หมู่ 3 บ้านดอยเต่า ตำบลดอยเต่า อ.ดอยเต่า ข้อมูลขั้นตอนการทอลายดี่ดอกใหญ่
7. นางแสงเดือน เปี้ยตัน อายุ 42 ปี บ้านเลขที่ 39 บ้านแปลง 8 หมู่ 3 ต.ท่าเดื่อ อ.ดอยเต่า ข้อมูลเกี่ยวกับลวดลายผ้า
8. นางศรีพรรณ อ้ายล้อม อายุ 54 ปี บ้านเลขที่ 68 หมู่ 6 บ้านสันป่าดำ ต.ดอยเต่า อ.ดอยเต่า ข้อมูลเกี่ยวกับลวดลายผ้า และการทอลายเกล็ดเต่า
9. นางบุญศรี แก้วะ อายุ 60 ปี บ้านเลขที่ 182 หมู่ 10 บ้านดอยเต่าใต้ ต.ดอยเต่า อ.ดอยเต่า ข้อมูลเกี่ยวกับลวดลายผ้าและการทอลายยกมุก
10. นางสุแก้ว แก้วปา อายุ 67 ปี บ้านเลขที่ 107 หมู่ 6 บ้านสันป่าดำ ต.ดอยเต่า อ.ดอยเต่า ข้อมูลเกี่ยวกับลวดลายผ้าและการทอลายดี่ดอกใหญ่
11. นางดี ชัยศรี อายุ 50 ปี บ้านเลขที่ 62 หมู่ที่ 6 บ้านสันป่าดำ ต.ดอยเต่า อ.ดอยเต่า ข้อมูลเกี่ยวกับลวดลายผ้า
12. นางแก้ว แบนถี อายุ 49 ปี บ้านเลขที่ 58 หมู่ 6 บ้านสันป่าดำ ต.ดอยเต่า อ.ดอยเต่า ข้อมูลเกี่ยวกับลวดลายผ้าและการทอลายชิ้นแซง
13. นางป๋อง บึงยา อายุ 56 ปี บ้านเลขที่ 64 หมู่ 6 บ้านสันป่าดำ ต.ดอยเต่า อ.ดอยเต่า ข้อมูลเกี่ยวกับลวดลายผ้า และการทอลายดี่ดอกน้อย

14. นางตอง เปียงต๊ะ อายุ 58 ปี บ้านเลขที่ 113/10 หมู่ 3 บ้านดอยเต่า ต.ดอยเต่า อ.ดอยเต่า ข้อมูลเกี่ยวกับลวดลายและการทอลายเกล็ดเต่า
15. นางอัมพร แดงโน อายุ 51 ปี บ้านเลขที่ 22 หมู่ 6 บ้านสันป่าด้า ต.ดอยเต่า อ.ดอยเต่า ข้อมูลเกี่ยวกับลวดลายและการทอลายไกล
16. นางกองมา ไหวยะ อายุ 56 ปี บ้านเลขที่ 30 หมู่ 3 บ้านดอยเต่า ต.ดอยเต่า อ.ดอยเต่า ข้อมูลเกี่ยวกับลวดลายผ้า และการทอลายสอง
17. นางสุคำ ยศศรี อายุ 64 ปี บ้านเลขที่ 119 หมู่ 10 บ้านดอยเต่าใต้ ต.ดอยเต่า อ.ดอยเต่า ข้อมูลด้านลวดลายผ้าและขั้นตอนการทอผ้าลายสองและลายดีดอกน้อย
18. ยายดี ดีบใจ อายุ 85 ปี บ้านเลขที่ 66 หมู่ 3 บ้านดอยเต่า ต.ดอยเต่า อ.ดอยเต่า ข้อมูลเกี่ยวกับการย้อมสีคราม

ทิมวิชัย

1. นายศุภกร มณีภาค หัวหน้าโครงการ ปลัดองค์การบริหารส่วนตำบลดอยเต่า อำเภอดอยเต่า จังหวัดเชียงใหม่
2. นางอัจฉรา สโรบล ทิมวิชัย อาจารย์ประจำภาควิชามนุษยสัมพันธ์ คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
3. นางอัมพร แดงโน ทิมวิชัย บ้านเลขที่ 2 หมู่ 6 บ้านสันป่าด้า ตำบลดอยเต่า อำเภอดอยเต่า จังหวัดเชียงใหม่ จบการศึกษาชั้นประถมศึกษาปีที่ 6
4. นางบุญศรี แก้วยะ บ้านเลขที่ 182 หมู่ 10 บ้านดอยเต่าใต้ ตำบลดอยเต่า อำเภอดอยเต่า จังหวัดเชียงใหม่ จบการศึกษาชั้นประถมศึกษาปีที่ 3
5. นางตอง เปียงต๊ะ บ้านเลขที่ 113/10 หมู่ 3 บ้านดอยเต่า ตำบลดอยเต่า อำเภอดอยเต่า จังหวัดเชียงใหม่ ไม่ได้เรียนหนังสือ
6. นางกองมา ไหวยะ บ้านเลขที่ 30 หมู่ 3 บ้านดอยเต่า ตำบลดอยเต่า อำเภอดอยเต่า จังหวัดเชียงใหม่ จบการศึกษาชั้นประถมศึกษาปีที่ 4
7. นางสุคำ ยศศรี บ้านเลขที่ 119 หมู่ 10 บ้านดอยเต่าใต้ ตำบลดอยเต่า อำเภอดอยเต่า จังหวัดเชียงใหม่ จบการศึกษาชั้นประถมศึกษาปีที่ 4
8. นางสุแก้ว แก้วปา บ้านเลขที่ 107 หมู่ 6 บ้านสันป่าด้า ตำบลดอยเต่า อำเภอดอยเต่า จังหวัดเชียงใหม่ ไม่ได้เรียนหนังสือ

ภาคผนวก

เวทีเผยแพร่การวิจัย “ตำมฮีดโดยฮอยผ้าทอมรดกชุมชนดอยเต่า” สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย สำนักงานภาค (สกว.ภาค) ร่วมกับทีมวิจัยและกลุ่มทอผ้าดอยเต่า อำเภอฮอยเต่า จัดงาน ตำมฮีดโดยฮอยผ้าทอมรดกชุมชนดอยเต่า ซึ่งนายอดุลย์ ทรงชัยกุล นายอำเภอฮอยเต่าได้ให้เกียรติเป็นประธานเปิดงาน ณ โรงเรียนบ้านไร่ อำเภอฮอยเต่า จังหวัดเชียงใหม่ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อเป็นการเผยแพร่ผลงานวิจัยของโครงการการฟื้นฟูภูมิปัญญาท้องถิ่นสิ่งทอพื้นบ้าน เพื่อการพัฒนาอาชีพของชุมชนบ้านดอยเต่า อำเภอฮอยเต่า จังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งทีมวิจัยได้รวบรวมองค์ความรู้ที่ได้รับในด้านต่างๆ อาทิ ด้ายลวดลายผ้า ขั้นตอนการทอผ้า ลวดลายมรดกทั้ง 7 ลาย การพัฒนากระบวนการผลิตตั้งแต่การย้อมสีจากธรรมชาติ การจัดการวัตถุดิบ ตลอดจนการวางรูปแบบลวดลายมรดกที่เป็นเอกลักษณ์เป็นผลิตภัณฑ์รูปแบบต่างๆ กระบวนการพัฒนาเป็นกลุ่มอาชีพทอผ้าดอยเต่า รวมทั้งการวางแผนด้านการตลาดของกลุ่มผ่านทางวิสาหกิจฯ หลังจากนั้นได้จัดให้มีเวทีเสวนาเป็นการร่วมพูดคุยกันในมุมมองของทีมวิจัย ชาวบ้านและผู้นำองค์กรในท้องถิ่น ซึ่งประกอบด้วย นางอัมพร แดงโน เป็นตัวแทนของทีมวิจัยและประธานกลุ่มทอผ้าดอยเต่า นางจันทร์หอม ปาติ๊ะ ตัวแทนของชาวบ้านซึ่งสามารถสร้างรายได้เสริมจากการทอผ้าและนางจกกลณี โสติกิณินทะ พัฒนาการอำเภอฮอยเต่าและเป็นตัวแทนของผู้นำองค์กรในท้องถิ่นซึ่งได้เสนอมุมมองของการพัฒนาต่อยอดให้กับกลุ่มทอผ้าดอยเต่าและแนะนำด้านการก่อตั้งกลุ่มอย่างเป็นทางการ นอกจากนี้มีนางสิรินนา เป็นใจ เป็นตัวแทนของสถาบันการศึกษาที่นำการทอผ้ามาเป็นวิชาหนึ่งในหลักสูตรการเรียนการสอนของชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ในกลุ่มวิชาชีพของโรงเรียนชุมชนบ้านดอยเต่า เพื่อเป็นการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นให้เยาวชนรุ่นหลังได้รู้จักคุณค่าของผ้าทอในชุมชน

นอกจากนี้ภายในงานยังจัดให้มีการสาธิตการทอผ้าลวดลายดั้งเดิมโดยนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ของโรงเรียนชุมชนบ้านดอยเต่า นิทรรศการเกี่ยวกับกระบวนการฟื้นฟูและพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่นสิ่งทอของชุมชนดอยเต่า การจำหน่ายผ้าทอและผลิตภัณฑ์ของกลุ่มทอผ้าดอยเต่า หลังจากนั้นเป็นรายการปิดงานโดยมีการแสดงแฟชั่นโชว์ผ้าฝ้ายทอมือที่นำมาแปรรูปตัดเย็บเป็นชุดเสื้อผ้าที่สวยงามมีทั้งผ้าชิ้น เสื้อ กางเกงและผ้าคลุมไหล่ จากนั้น ผู้เข้าร่วมในงานได้รับประทานอาหารกลางวันร่วมกันจึงเป็นอันสิ้นสุดงาน ตำมฮีดโดยฮอยผ้าทอมรดกชุมชนดอยเต่า

ภาพการแสดงเวทีเผยแพร่โครงการวิจัยการฟื้นฟูภูมิปัญญาท้องถิ่นสิ่งทอพื้นบ้าน
เพื่อการพัฒนาอาชีพของชุมชนบ้านคอยเต่า อำเภอคอยเต่า จังหวัดเชียงใหม่

เตรียมจัดนิทรรศการ

บอร์ดนิทรรศการ

จัดแสดงผ้าเก่า – ใหม่

แม่อุ้ยช่วยจัดด้ายขึ้นผูก

ผ้าเก่า

เยาวชนชมนิทรรศการ

ก่อนเปิดงาน

กล่าวรายงานโครงการวิจัย

ส.ส.ผนิลทา ภัคเกษม กล่าวโอวาท

นายอำเภอตอยเต่ากล่าวเปิดงาน

ตัวแทนทีมวิจัยร่วมเสวนา

พัฒนาการอำเภอร่วมเสวนา

ตัวแทนชาวบ้านร่วมเสวนา

ผู้ดำเนินรายการเสวนา

ตัวแทนสถาบันการศึกษาร่วมเสวนา

นักเรียนสาธิตการทอหลอดลายดั้งเดิม

นักเรียนสาธิตการทอหลอดลาดลายดั้งเดิม

แฟชั่นโชว์ผลงานเสื้อผ้าจากผ้าทอค้อยเต่า

ถ่ายรูปร่วมกับชาวบ้าน